

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstoogmerk

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

BEDENKINGEN TEN BEHOEVE VAN EEN TRANSPLANTATIEWET

Rede uitgesproken door de Heer Jacques MATTHIJS, Procureur-generaal bij het Hof van beroep te Gent, op de plechtige openingszitting van het Hof op 1 september 1971 (1e deel)

1. Toen ik, een paar jaar geleden, tijdens een minder druk en beladen gerechtelijk verlof, in een Franse stad vertoefde, en aldaar toevallig gewandeld kwam voorbij het « Medisch-Gerechtelijk Instituut », viel mijn blik op een in bronzen letters boven de ingangspoort aangebracht Latijns opschrift, met de treffende gedachte :

« Hic locus est mors gaudet succurrere vitae. »

(« Hier is het oord waar de dood er zich in verheugt het leven te helpen. »)

En dadelijk defileerde alsdan voor mijn geest de einde-loze stoet van zieken, die, zoniet hun genezing, minstens de verlenging van hun leven mochten danken aan een van die thans in de medische wereld steeds meer stoutmoedige bewerkingen, waardoor het menselijk lichaam, als reserve van weefsels en organen, met de dag meer voor de medemens bruikbaar wordt, en hem een salutare bijstand, ja zelfs een beslissende hulp verstrekt (1) : overenting van huid, beendermerg of hoornvlies ; overplanting van een nier, een milt, een alveesklier, een long, zelfs van de lever, om, — althans voor het ogenblik —, een toppunt te bereiken met die vrij recente en spectaculaire transplantaties van een mensenhart (2).

2. Sinds 2 december 1967, toen, in het « Groote Schuur Hospital » te Kaapstad, Dr. Christian Barnard en zijn ploeg erin geslaagd zijn hun eerste verbluffende harttransplantatie te verrichten op Dr. Philippe Blaiberg, en diens leven aldus met 563 dagen wisten te verlengen, kan immers de vraag niet worden gesteld of, op grond van gelijkaardige positieve uitslagen sedertdien bereikt in Zuid-Afrika en in verscheidene landen van Europa en Amerika, de transplantatie van het mensenhart niet eerlang het gebied van de zuivere wetenschappelijke proefneming zal verlaten om wellicht een enigszins meer doeltreffende oriëntering op te gaan naar het domein van de therapie ?

Hebben de gesproken en geschreven pers ons, op 25 en 26 juli j.l., niet aangekondigd, dat de Barnardse ploeg van de « Grote Schuur » de transplantatie op het lichaam van een patiënt had verwezenlijkt van een ganse blok — hart en longen samen —, echter zonder duurzaam gunstig gevolg, terwijl nochtans, op zes verrichte hartoverplantingen, twee van de aldus behandelde patiënten sinds 27 maanden springlevend waren gebleven ?

Weliswaar, heeft deze valorisering van het menselijk lichaam niet enkel de geestdriftige toetredingen ontmoet die men bovendien in de sensatiepers heeft opgeschreefd. Inderdaad, vaststellende dat slechts een gering percentage van bijzonder zware gevallen van cardiopathie thans vatbaar blijkt voor harttransplantatie en -overenting (3), terwijl het aantal mislukkingen nog tamelijk hoog ligt en de gevallen van voortleving van de receptor eerder aan de lage kant blijven (4), hebben sommige ervaren medici en gezaghebbende gespecialiseerde chirurgen hun beoordeling en besluiten over de harttransplantatie in voorzichtige bewoordingen uitgebracht ; zij beschouwen haar nog steeds als een onderneming van de allerlaatste kans, wanneer er voor de patiënt geen andere uitweg is om te pogen hem van een gewisse dood tijdelijk te redden (5).

3. Zo, tot nog toe, hetzelfde voorbehoud blijkt te moeten gemaakt worden voor de overenting van longen (6), en, — alhoewel in mindere mate —, voor de transplantatie van de lever (7), zijn daarentegen de bereikte uitslagen bij de overplantingen van nieren werkelijk gunstig en aanmoedigend. Begin 1970, heeft de « International Transplant Registry », voor de wereld, circa 3.000 nierentransplantaties geboekt, waarvan 250 tot 300 verricht werden in België. In verhouding tot het totaal der heelkundig bewerkte zieken, is het percentage der overlevenden gestegen van 25 tot 65 % ; geen enkel overlijden werd vastgesteld ingeval de overenting meer dan vier jaar oud was (8).

Ten slotte, blijken de overentingen van huid en van beendermerg, zomede de keratoplastie — d.i. de overenting van het hoornvlies —, op medisch vlak, nog weinig moeilijkheden te bieden (⁷).

4. Doch, hoe men de ganse toestand van de transplantatie van mensenorganen, van zuiver medisch en technisch standpunt uit, ook moge beschouwen, en, hetzij met scepticisme, hetzij met begeestering, moge beoordelen, toch staat het in elk geval vast dat de chirurgie een nieuwe dimensie heeft aangenomen: zij verlaat geleidelijk de klassieke methode van de amputaties en van de resecties, en hervormt zich in een chirurgie van substitutie en reconstructie in de ruimste zin van het woord (⁸). Zij beduidt bovendien niet enkel een therapeutische mogelijkheid met duizelingwekkende vooruitzichten, in staat om ontelbare voorheen opgegeven zieken voortaan te kunnen redden, maar zij wordt voor de moralist een volledig nieuw onderwerp van bedenkingen en besommeringen, en betekent het prototype van de problemen welke de toekomstige toepassingen van de biologie zullen stellen in het domein van de medische aansprakelijkheid, terwijl de deontologie van het geneeskundig beroep ten deze reeds evenzo kiese vragen doet rijzen, waarop het antwoord door begrijpelijke aarzelingen wordt aangemerkt.

Is het trouwens niet altijd zó telkens bij de ontwikkeling van de ene of andere tak van de wetenschap of bij het ontstaan van te gewaagde of verbazende technieken, de concrete toepassingen zowel in risicovolle omstandigheden als tot betwistbare doeleinden, elk van de betreden gebieden de aldaar gevestigde opvattingen aan het wankelen brengen?

Het is wel zeker geboden dat het menselijk geweten zich over deze belangrijke problemen zou bezinnen. Beslist behoort het de pijlers van onze beschaving en van de gezonde tradities, waarop zij, doorheen de eeuwen, werd gevestigd, gaaf te houden.

Doch, indien sommige regelen, door de menselijke moraal en de medische ethica bepaald, moeten geëerbiedigd worden, is het evenzo geboden, dat zij geen onoverkomelijke hinderpaal zouden betekenen voor de rechtmatige vooruitgang van de geneeskundige wetenschap en van de biologie en hun steeds sneller evoluerende technieken; de wetenschappelijke vorsing hoort immers tot de beschaving, en is een waarde op zichzelf; het is dus eeniederders plicht bij te dragen tot haar ontwikkeling.

5. Niettemin, zo het wenselijk is dat die nieuwe geneeskundige en chirurgische ondernemingen hun normaal verloop zouden kennen in een klimaat van ongedwongenheid en van aanmoedigend vertrouwen, is het evenzo noodzakelijk dat over die nieuwe praktijken een aangepast en geleidelijk aangevuld toezicht zou worden uitgeoefend, en tevens zou worden bepaald wát geoorloofd is, welke preventie moet worden in acht genomen ten opzichte van sommige mogelijke onvoorzichtigheden en lichtzinnigheden, en ten slotte welke misbruiken dienen te worden beteugeld (⁹).

Aldus worden onze rechtsorde en ons recht als *kultuurverschijnsel* innig betrokken bij een toestand, die niet enkel sommige tot nogtoe vaststaande juridische ficties en postulaten ontredert en die bovendien de horizonten oneindig verruimt, maar die dan ook de gevaren in sterke mate verscherpt (¹⁰).

Het is de moeilijke, dikwijls ondankbare, maar in elk geval verheven taak van de moderne jurist het recht zo *harmonisch mogelijk* aan te passen aan deze nieuwe geneeskundige en technische realiteiten, en er naar te streven deze, ten bate van individu en gemeenschap, in de rechtskundige discipline evenwichtig te integreren (¹¹).

6. Moge evenwel de moderne jurist, bij het vervullen van deze netelige opdracht, die door Professor René Savatier, ere-dekaan van de Universiteit te Poitiers, in zo treffende bewoordingen werd omschreven (¹²), in de eerste plaats, nimmer uit het oog verliezen dat, ofschoon de chirurgische wetenschap, in het huidig bereikte stadium van de transplantaties en overentingen van menselijke levensorganen, op het fysisch gestel van de mens de uitoefening van een tot nogtoe nooit geëvenaarde macht heeft bereikt, die in de toekomst waarschijnlijk nog zal versterkt worden door andere disciplines, zoals de scheikunde en de biologie, het nochtans als een ontkenning zou gelden van een der grondvesten van onze rechtsorde indien men daaruit zou menen te mogen afleiden dat het menselijk lichaam thans zou mogen gedegradeerd worden tot een louter mechanisch samenstel van protoplasmisch verhandelbare wisseltukken.

Het menselijk lichaam kan immers en mag niet worden verlaagd tot hetgeen een franse jurist het reeds aandurfde op te vatten (¹³):

Ik citeer letterlijk: « een geringe centrale, onveranderlijke en onvervreembare kern, dezelfde bij alle mensen, het overige zijnde slechts een soort park van machines of pleisterplaatsen evenzo vreemd aan de persoon van de mens dan diens meubelen, auto's en juwelen ».

Tegen zodanige opvatting moeten de juristen van meetaf aan onvoorwaardelijk verzet aantekenen, omdat voor hen, en niet allerminst ook voor al de Belgische medici, die tot transplantaties en overentingen van mensenweefsels en -organen overgaan wanneer deze volstrekt geboden zijn, het menselijk lichaam steeds is, en zal blijven: het fundamenteel en onontbeerlijk « support » van de *menselijke persoon*, lichaam in hetwelk de meest tastbare attributen van die persoon worden geïncarneerd, en die de mens boven het dierlijke verheffen en veredelen: zijn individuele vrijheid en fysische integriteit, de vrijheid van zijn mening onder alle vormen, de vrijheid van zijn arbeid, zijn recht op veiligheid en gezondheid, zijn deelneming aan de meest nobele en waardige uitingen van het intellectueel, cultureel en gemoedsleven onder al zijn aspecten (¹⁴).

Zoals Prof. R. Dierkens het reeds in 1961, in zijn merkwaardig werk « *Lichaam en Lijk* », op welsprekende wijze breedvoerig heeft uiteengezet (¹⁵), en, vóór hem, de franse jurist R. Nerson (¹⁶), is het lichaam van de mens geen loutere « zaak »; het vertegenwoordigt een *extra-patrimoniale waarde*, en de denkpatrionen van het klassieke zakenrecht zijn in deze materie totaal onbruikbaar. Om het nog sterker uit te drukken, kan hier verwezen worden naar de slagzin van de nederlandse auteur Ch. Petit: « *Ik heb geen lichaam, ik ben het zelf* » (¹⁷).

Vandaar dat het recht van de menselijke persoon op eigen lichaam en zijn vitale, intieme bestanddelen, moet worden aangemerkt als een *buiten de vermogensrechtelijke sfeer liggend persoonlijkheidsrecht*. Degenen onder U die de schitterende feestrede hebben aanhoord, die Prof. J.M.M. Maeijer, hoogleraar aan de Universiteit te Nijmegen, tijdens de academische zitting bij gelegenheid van het eerste lustrum van het « Tijdschrift voor Privaatrecht », te Gent, op 14 maart 1969, gewijd aan de « *Transplantatie van organen en het privaatrecht* », zullen wellicht de herinnering hebben bewaard aan de briljante bewijsvoering, waardoor die nederlandse jurist, inzake transplantatie van organen afkomstig van de mens, het gewone vermogensrechtelijk regime, in navolging van vele andere rechtsgeleerden, « buiten de deur heeft gezet » (¹⁸).

7. Het is op grond van voormelde postulaten, en door-drongen van hun hogere betekenis, dat de jurist het tot plicht heeft, met de humanistische waakzaamheid die deze principes van hem eisen, de door de overentingen en overplantingen van organen van menselijke oorsprong gestelde juridische problemen te onderzoeken; de daarbij

gerezen bezwaren en scrupules te wikken en te wegen; de persoon van de mens tegen zich zelf te verdedigen en te beschermen o.m. tegen zijn eigen zwakheid, zijn soms onbezonnen offers en zelfverloochening, ook, - jammer genoeg - tegen zijn hebzucht; de bevrijding te benaastigen uit het keurslijf van al te strakke normen; oplossingen te betrachten door opties te nemen tussen waarden die gelijke eerbied blijken te moeten verdienen en waarvan de keuze enkel dient te worden verricht in functie van de spirituele persoonlijkheid van de mens, echter niet met het automatisme van een machine die recht spreekt, maar met doorzicht, onderscheidingsvermogen en de gepaste gevoeligheid ten opzichte van de edelmoedigheid van een opzet en de waardigheid van een verlangen ⁽²¹⁾.

8. Weliswaar, vindt ook de opvatting dat het hier een zuivere medische en niet een juridische aangelegenheid betreft ruim ingang, zoals anderen voorhouden dat men niet inziet waarom het recht en zijn geschreven regelen, o.m. de wet en het reglement, zich in deze materie zouden innemen.

Dergelijke zienswijze mag wel verwondering baren ⁽²²⁾, want, wanneer men de menigvuldige en complexe problemen benadert, voor dewelke de mens, de medische wetenschap en het geneeskundig beroep, zomede onze ethische en maatschappelijke opvattingen door de steeds vaker voorkomende transplantaties thans geplaatst worden, komt men dadelijk tot de vaststelling dat zij allen behoefte hebben aan ordening in de nieuwe wereld waarmee wij wegens de ontwikkelingen van die medische wetenschap worden geconfronteerd. Zij vergen nieuwe rechtsstructuren.

Nieuwe regelen dienen te worden geformuleerd, die, hoofdzakelijk, een waarborg zouden zijn « voor het behoud van het menselijke, dat typisch inhoudt: eerbied voor de menselijke persoon en tegelijk samenhang, verbondenheid met andere mensen ⁽²³⁾ », maar regelen die ook door het medisch korps zelf worden verwacht, en zelfs geëist, tot zijn eigen bescherming, omdat de vorderingen van chirurgie en biologie niet enkel leiden tot buitengewone resultaten, maar ook tot de drempel van het ongeoorloofde ⁽²⁴⁾.

Moet er inderdaad aan herinnerd worden dat, afgezien van de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de geneesheer uit zijn onrechtmatige daad (art. 1382-1383 - B.W.), de transplantatie van mensenorganen aan de *strafrechtelijke* aansprakelijkheid van de chirurg, soms beheerst door de artikelen 398 tot 401 van het Strafwetboek, meestal echter door de artikelen 418 tot 421 van dit wetboek, inzake onopzettelijk doden of onopzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel, nieuwe aspecten toewijst ⁽²⁵⁾, temeer daar de prelevementen bij voorkeur verricht worden op de grens van het leven en van de dood, wanneer de mens door organische hersendood als menselijke persoon geacht worden te zijn overleden, doch in de toestand verkeert van hetgeen Drs. Mollaret en Goulon genoemd hebben « *le coma dépassé* », en aldus nog niet geworden is tot een lijk, omdat het vegetatieve leven van andere organen nog aanwezig is ⁽²⁶⁾?

Men verlies bovendien niet uit het oog dat de economische incidenties van deze zware chirurgie veelal zullen ondergaan worden door publieke begrotingen, het weze die van de Volksgezondheid of van de Sociale Voorzorg, ofwel die van het Wetenschapsbeleid, en dat er tenslotte dient over gewaakt te worden dat de verdeling van dergelijke zorgen zou geschieden op grond van een billijke gelijkheid en van de eerbied voor het fundamentele recht van allen op de gezondheid ⁽²⁷⁾.

Al deze vaststellingen en beschouwingen wijzen er dus overvloedig op dat het optreden van de wetgever niet enkel gepast is en gewenst wordt, maar zelfs dat, gelet

op het stadium door de toestand thans bereikt, die tussenkomst hier te lande als noodzakelijk voorkomt, zoniet zullen, bij hun snelle ontwikkeling, de realiteiten zelf eerlang de poorten van het recht inbeuken, zonder dat men het onthaal zal hebben voorbereid en ingericht dat hen moest worden voorbehouden ⁽²⁸⁾.

9. Een vlugge rondgang in de wetgeving van verscheidene wereldstaten leidt trouwens tot de vaststelling dat, aldaar, hetzij de wetgever, hetzij de regering, hetzij de bevoegde minister, reeds die weg zijn opgegaan, dikwijls op het verzoek van het geneeskorenkorps zelf, en diens gevolgde sommige algemene, doch meestal fragmentaire regelen hebben uitgevaardigd, welke dienen te worden in acht genomen inzake overplantingen en transplantaties van organen, althans van bepaalde organen van menselijke oorsprong, verricht hetzij van levenden op levenden, hetzij van doden op levenden ⁽²⁹⁾.

10. Ook wat ons land betreft, zou men er kunnen toe geneigd zijn te denken dat bestaande wetten en uitvoeringsbesluiten een gelijkaardige regeling reeds hebben gehuldigd zodat onderhavig exposé zijn constructief opzet zou missen. Niets is echter minder waar.

Inderdaad :

a/ Er bestaat wel een belgische wet van 25 augustus 1961, houdende goedkeuring van de Europese Overeenkomst, haar Protocol en de bijlagen van dit Protocol, ondertekend te Parijs, op 15 december 1958, betreffende de uitwisseling van *therapeutische bestanddelen van menselijke oorsprong* ⁽³⁰⁾.

Bij inzage van de tekst van het artikel 1 van deze internationale overeenkomst kan men echter al dadelijk vaststellen dat onder de uitdrukking « *therapeutische bestanddelen van menselijke oorsprong* » enkel verstaan worden het *mensenbloed* en de *derivaten ervan*.

Weliswaar, kunnen de bepalingen van de Overeenkomst, door briefwisseling tussen twee of meer Overeenkomstsluitende Partijen, uitgebreid worden tot andere therapeutische substantiën van menselijke oorsprong, doch, tot nogtoe is dit, wat België betreft, niet geschied.

De Overeenkomst, en de belgische wet die haar goedkeurt, hebben dus enkel betrekking op de voorwaarden waarin de contracterende partijen de verbintenis hebben aangegaan mensenbloed en zijn derivaten te leveren. Zij zijn dus aan de aangelegenheid die het voorwerp uitmaakt van deze uiteenzetting eigenlijk vreemd.

11. b/ Intussen was een ander belgische wet gestemd geworden, die de datum draagt van 7 februari 1961, doch eerst meer dan drie jaar later in het « Staatsblad » bekendgemaakt werd (22 mei 1964, blz. 5735); de titel van die wet luidt: « *wet betreffende de therapeutische bestanddelen van menselijke oorsprong* » ⁽³¹⁾.

Op het eerste gezicht, blijkt deze wet wel een ruimer toepassingsgebied tot voorwerp te hebben dan de zopas geciteerde wet van 25 augustus 1961. Uit de memorie van toelichting van haar ontwerp blijkt immers dat zij als *kaderwet* werd opgevat, die de *algemene beginselen* zou bepalen op grond derwelke de Uitvoerende Macht soepele verordeningen zou kunnen uitvaardigen, die aan de op dat gebied wisselvallige behoeften zouden kunnen aangepast worden ⁽³²⁾.

En inderdaad, het artikel 1, eerste lid van de wet bepaalt dat « onder therapeutisch bestanddeel van menselijke oorsprong in de zin van deze wet verstaan wordt ieder bestanddeel dat van een mens afgenomen wordt en voor therapeutische doeleinden bestemd is, zoals (dus ten exemplatieve titel) bloed, rode bloedcellen, serum, plasma, proteïnen en derivaten, alsmede weefsels of

organen waaruit het menselijk organisme samengesteld is ».

Het bepaalde in deze wet is echter niet van toepassing op de *extempore transfusies of overentingen* (art. 1, tweede lid), d.w.z. die waarvan gebruik gemaakt wordt *terstond* na hun afneming, wat het toepassingsveld van de wet in sterke mate inkrimpt daar alle prelevementen van organen op een levend mens heden ten dage een extemporaan kenmerk hebben ⁽³³⁾.

Daarentegen, tijdens de besprekingen van het wetsontwerp in de Kamercommissie voor de Volksgezondheid en het Gezin, preciseerde de Minister dat de bestanddelen, op een *menselijk* gepreleveerd, kunnen beschouwd worden als therapeutische bestanddelen in de zin van artikel 1 van de wet ⁽³⁴⁾.

Eindelijk, bepaalt het *artikel 2* van de wet dat de therapeutische bestanddelen van menselijke oorsprong niet mogen worden afgenomen, bereid, ingevoerd, bewaard, gedistribueerd, afgeleverd, ter hand gesteld en gebruikt dan met inachtneming van de bij deze wet en haar uitvoeringsbesluiten opgelegde *voorwaarden*.

12. Wanneer men nu echter de algemene beginselen en de voorwaarden in de wet nagaat, stelt men vast dat zij herleid worden tot zes, met name :

1. Afname en gebruik van deze therapeutische bestanddelen mogen enkel geschieden door een geneesheer of onder zijn leiding (art. 3, eerste lid van de wet).

2. Aflevering of terhandstelling van zelfde bestanddelen mag alleen op voorschrift van de geneesheer gebeuren (art. 3, tweede lid van de wet).

3. Bereiding, bewaring en terhandstelling van deze bestanddelen worden principieel enkel toevertrouwd aan inrichtingen die aan de door de Koning gestelde voorwaarden voldoen en door de Minister van Volksgezondheid zijn *erkend* (art. 4).

4. De criteria op grond waarvan de gevers in aanmerking komen worden door de Koning bepaald, alsook de voorwaarden waaronder en de wijze waarop het bestanddeel dient te worden afgenomen, bewerkt, bereid, bewaard, afgeleverd, ter hand gesteld en ingevoerd, evenals de criteria waaraan die bestanddelen moeten voldoen (art. 5).

5. De prijs waartegen deze bestanddelen worden afgeleverd en ter hand gesteld wordt door de Minister van Volksgezondheid bepaald derwijze dat elke winst uitgesloten is (art. 6).

6. Verbod van iedere publiciteit aangaande de distributie, de aflevering en de terhandstelling van deze bestanddelen, uitgezonderd wanneer deze publiciteit alleen dient voor geneeskundige voorlichting en voor het aanduiden van de plaats van de depots (art. 8).

13. Inzage van die opsomming leidt tot de opvallende vaststelling dat, zo voormelde beginselen en voorwaarden zouden kunnen volstaan voor het geven, van levende tot levende, van bestanddelen die bij de gever naderhand vrij snel kunnen hersteld worden, meer bepaald de transfusie van mensenbloed of de overenting van huidweefsel, zij daarentegen volstrekt ontoereikend zijn ingeval het gaat om transplantaties of overentingen van eigenlijke organen, die bij het afnemen op de donor voor hem definitief verloren zijn, hetzij « *ex vivo* », hetzij « *post mortem* », hoofdzakelijk onderscheid dat trouwens door de wet niet eens gemaakt wordt.

Deze laatste gewaagt evenmin van de meest belangrijke principes, die, geenszins in een koninklijk besluit van uitvoering, doch wel in een *kaderwet* zelf over dergelijke belangrijke materie onontbeerlijk behoren te worden vastgelegd, met name : de beginselen welke betrekking moeten hebben op de aard van het afleveren

van het orgaan door de donor ; de *voorwaarden* waaraan diens toestemming moet voldoen ; de *geldigheid* van die toestemming naar gelang de rechtsbekwaamheid van de donor of de subjectieve omstandigheden waarin hij zijn wil kan uiten ; de *voorwaarden* welke, afgezien van die toestemming en van de aansprakelijkheid van de geneesheer, dienen te worden geëist in verband met de rechtvaardigingsgrond van de transplantatie ; de toestemming en de rechtspositie van de *receptor* van het orgaan.

14. Andere vaststelling : terwijl de wet van 7 februari 1961 de afneming van therapeutische bestanddelen van menselijke oorsprong, in het algemeen en impliciet als geoorloofd beschouwt, doch de extempore transfusies of overentingen uit haar toepassing uitdrukkelijk uitsluit, rijst de vraag of laatstvermelde verrichtingen, die thans in de hospitalen en klinieken zeer dikwijls worden toegepast, eigenlijk niet onwettig zijn, vermits, buiten het geval waarin een heelkundige tussenkomst voor het leven of de gezondheid van een mens onontbeerlijk is, en deze aldus in *noodtoestand* verkeert, de strafwet diens verminking verbiedt en strafbaar stelt, zelfs indien de belanghebbende daarin heeft toegestemd ⁽³⁵⁾ ? Het antwoord op deze vraag is zeker vatbaar voor betwisting ⁽³⁶⁾.

15. Trouwens, op de keper beschouwd, en bij ontleding van de zeven uitvoeringsbesluiten van de wet, blijkt het geen vergissing te zijn te verklaren dat hun auteurs, in de eerste plaats en wellicht alleen, het afnemen, de bereiding, de bewaring en de aflevering van therapeutische *bloedzelfstandigheden* van menselijke oorsprong hebben beoogd. ⁽³⁷⁾

16. Kortom, al de hierboven vastgestelde leemten en uitgebrachte beschouwingen wijzen er reeds zeer duidelijk op dat die zobeweerde kaderwet, in de huidige toestand van ontwikkeling van de chirurgie en van de biologie met betrekking tot transplantaties van organen, niet bruikbaar is, althans een ernstige en volledige aanpassing op gebiedende wijze vereist.

Moge deze overweging evenwel niet als een verwijt worden opgenomen : ligt het trouwens niet aan de aard zelf van het Recht steeds over tijd te zijn ten opzichte van de technische of sociologische evoluties ?

Zoals de franse rechtsgeloorde, *Prof. Jean Savatier*, het zeer juist geschreven heeft, is de rechtsregel de uitdrukking van een reactie van het sociaal geweten tegenover de feltelijke gegevens die, op het ogenblik van zijn opkomen, bestonden. Wanneer die gegevens een zekere ontwikkeling hebben ondergaan, vooral wanneer de innovaties te recent zijn om door het sociaal geweten duidelijk te worden beseft en om reeds een gerechtelijke bijdrage te hebben kunnen veroorzaken, is het niet onmiddellijk dat de rechtsregel zich aan de nieuwe toestand aanpast. Aan de juristen behoort het alsdan, desnoods vanaf teksten die dikwijls zijn voorbijgestreefd, maar in functie van de algemene principes van het rechtstelsel, het recht op te bouwen dat van toepassing zal worden op de menselijke verhoudingen en betrekkingen van een nieuw type waarmede ze geconfronteerd worden ⁽³⁸⁾.

De tijd is, meen ik, thans aangebroken om, inzake transplantaties en overentingen van organen van menselijke oorsprong, te pogen aan de gerezen onzekerheid en aarzelingen een einde te stellen, — althans voorlopig.

In dat verband, is het trouwens kenschetsend dat magistraten en andere juristen van negentien verschillende naties ⁽³⁹⁾, bijeengekomen te Perugia (Italië) van 3 tot 13 september 1969, om, binnen het raam van de XVIde Studiezitting van het Internationaal Centrum der Magistraten « Luigi Severini », de discipline te bespreken van de transplantaties en andere beschikkingsdaden van het li-

chaam van de mens, o.m. eenparig de volgende motie hebben uitgebracht :

« Ter wille van de gewichtigheid en de belangrijkheid van de problemen gesteld door de prelevementen van weefsels en organen en door de transplantaties, is het wenselijk dat, in al de landen waar dergelijke tussenkomsten worden verricht, deze, zowel ter bescherming van de burgers als om waarborgen te verschaffen aan de leden van het medisch korps, het voorwerp zouden uitmaken van één enkele gezamenlijke wet ».

Tot vervulling van dit opzet, wat ons land betreft, dat ten ander op verscheidene buitenlandse wetgevingen een merklijke vertraging kent, stel ik mij voor U enkele beknopte bedenkingen voor te leggen, die eventueel als een zeer bescheiden bijdrage zouden kunnen dienen tot de wording van een algemene transplantatiewet ⁽⁴⁰⁾, al ben ik persoonlijk de mening toegedaan dat twee verheven bestanddelen die nimmer in wetteksten kunnen worden opgenomen, het ganse debat beheersen : de *menselijke naastenliefde* en het *professioneel geweten van de geneesheer*.

17. Op de drempel van die enkele overwegingen, wens ik van meetaf aan een essentieel onderscheid te maken tussen : de prelevementen verricht op een levend mens en hun overplanting op een ander levend mens, a.g. « *in vivo* », en, aan de andere kant, de afneming van een orgaan op een lijk, althans op een als dood verklaard mens, en de transplantatie van dit orgaan op een levende patiënt, a.g. « *ex mortuo* » of « *post-mortem* » ⁽⁴¹⁾.

Doch, vooraleer met het onderzoek van de juridische problemen in verband met dit onderscheid verder te gaan, wil het mij voorkomen dat één zelfde hoofdzakelijk principe de twee soorten prelevementen en overplantingen moet beheersen : het afstaan van een weefsel of orgaan met het oog op een transplantatie kan niets anders zijn dan een zuivere gift.

Immers, zo overenting en transplantaties van weefsels en organen van menselijke oorsprong tot therapeutische doeleinden thans geoorloofd zijn, temeer daar de wettelijkheid ervan erkend werd, niet enkel door tal van uitdrukkelijke buitenlandse wetteksten ⁽⁴²⁾, maar ook impliciet door het artikel 1 van de belgische wet van 7 februari 1961 (zie hierboven onder nrs. 11 en 14), zijn, zoals ik het reeds heb onderstreept, het lichaam van de mens, hij weze in leven of overleden, en diens recht op dit lichaam van *extra-patrimoniale aard* ⁽⁴³⁾.

Derhalve, indien de mens, met bewuste en voorgelichte wil (zie verder onder nr. 20 e.v.), ten behoeve van een ander, een bestanddeel van of een orgaan uit zijn lichaam of lijk afstaat, — al was het slechts een zekere hoeveelheid van zijn bloed —, kan die afstand nimmer ontaarden in een koop-verkoop, waaruit hij of zijn bestaanden winst kunnen halen, want de menselijke persoon is geen eigenaar, zelfs geen vruchtgebruiker van zijn lichaam ; en strijdig met wat juridisch inherent is aan de mens, met de waardigheid van zijn persoon en met de eerbied die hem verschuldigd is, zou de behandeling zijn van zijn lichaam als een economisch goed, als voorwerp van een commerciële of civielrechtelijke vervreemding ten bezwarende titel.

Aan de woorden « *donor* » of « *gever* », waarvan in deze uiteenzetting gebruik gemaakt wordt, is dan ook een stipte betekenis en draagwijde verbonden, waardoor de dubbelzinnigheid wordt uitgeschakeld van een uitdrukking die, jammer genoeg, in een bepaalde literatuur ingang heeft gevonden, waar men maar al te dikwijls spreekt van « *banken* » : banken van het bloed, banken van beenderen, banken van huidweefsels, banken van de ogen, en dies meer ⁽⁴⁴⁾ ; zij wekken het beeld op van financiële verrichtingen, die aanstotelijk afsteken op het

volstrekt kosteloos kenmerk van de aflevering der prelevementen die in deze instellingen bewaard worden ⁽⁴⁵⁾.

Alleen altruïsme en naastenliefde, bij uitsluiting van elk patrimoniaal voordeel, zijn aanvaardbaar, en waar Prof. René Savatier, in zijn merkwaardige bijdrage « *De sanguine jus* » schrijft : « *le point de départ de la « chaîne du sang » ne peut être qu'un don* » ⁽⁴⁶⁾, geldt dit principe voor alle overenting en overplantingen van mensenweefsels en -organen, uit lichaam of lijk, en is het, wegens het mercantilisme dat onze tijd aanmerkt, ongetwijfeld geboden dat het in een transplantatiewet uitdrukkelijk worde vastgelegd.

Moge, in dat verband, o.m. verwezen worden naar de artikelen 6 en 7 van de Italiaanse wet nr. 548 van 26 juni 1967 betreffende de nierentransplantatie tussen levenden, bepalingen naar luid derwelke elk beding of elke beschikking, waarbij een compensatie voorzien wordt in geld, of onder welke andere vorm ook, ten behoeve van de donor, met het oogmerk hem aan te zetten één van zijn nieren te schenken, nietig is en geen uitwissel kan hebben, terwijl hij die, met winstbejag, als tussenpersoon optreedt ter gelegenheid van de schenking van een nier, gestraft wordt met een vrijheidsstraf van 3 maanden tot 1 jaar en een geldboete van 100.000 tot 2 miljoen lire.

18. Sommigen zullen misschien de door mij voorgehouden opvatting als te streng beschouwen. Ze ligt nochtans in de lijn van de gangbare normen van ons recht inzake het voorwerp en de ongeoorloofde oorzaak van de privaatrechtelijke beschikkingen, verbintenissen en overeenkomsten (artikelen 6, 900, 1108, 1128, 1131 en 1133 - B.W.), terwijl het te vrezen is dat elke toegeving op dat gebied aanleiding zou geven tot marchandages en andere misbruiken.

Dat ten opzichte van sommige transplantaties « *ex vivo* » van een orgaan, de degelijk voorgelichte en toestemmende donor zich aan door hem bij voorbaat gekende risico's blootstelt valt weliswaar niet te ontkennen, en, in dat verband, werden dan ook reeds verscheidene vragen gesteld, o.m. de volgende :

Ware het niet normaal dat de receptor van het orgaan de onkosten van de heelkundige bewerking op de donor, zomede die van de post-operatorie behandeling en van eventuele verwikkelingen voor zijn rekening zou nemen ? ⁽⁴⁷⁾

Zou de receptor zich ook ten opzichte van de donor of zijn erfgenamen er niet contractueel moeten toe verbinden de schade te vergoeden voortspruitende uit latere door hem opgelopen verwikkelingen of de aldus veroorzaakte dood, eventualiteit voor dewelke de receptor een verzekering zou kunnen aangaan ? ⁽⁴⁸⁾

Zou, van zijn kant, de donor, die, lang voor zijn offer, een levensverzekering had gesloten, geen bijzondere vergoeding moeten ontvangen wegens de verhoging van premie, die door zijn verzekeraar van hem wellicht zou kunnen geëist worden ? ⁽⁴⁹⁾

Welke zal de houding zijn van een werkgever t.o.v. zijn werknemer, donor van een van zijn organen, een nier b.v., en die, tengevolge van zijn humanitaire daad, gedurende een min of meer lange tijdspanne, volledig en vervolgens gedeeltelijk arbeidsonbekwaam zal zijn ; dient, in degelijk geval, die donor niet te worden vergoed voor de schadelijke gevolgen van een eventuele opzegging van zijn dienstnemingsovereenkomst of van vermindering van de opbrengst van zijn arbeid, waardoor het normaal verloop van een ganse toekomst kan verbroken worden ? ⁽⁵⁰⁾

In al deze gevallen blijkt de schadeloosstelling van de donor wel billijk te zijn, maar ze zou, naar mijn bescheiden mening, geen rechtmatige oplossing kunnen vinden in enigerlei toegeving op het gebied van onze contractenleer, waar elke overeenkomst dienaangaande vatbaar is voor nietigverklaring omdat ze strijdig is en met het extra-

patrimoniaal kenmerk van het recht op het lichaam van de mens en met de goede zeden.

De oplossing dient in een andere richting te worden opgespoord, op grond van de volgende overweging: de ganse gemeenschap dient haar erkentelijkheid en derhalve haar zorg te betuigen aan de persoon, die, uit zuivere menslievende edelmoedigheid, het offer heeft gebracht van een van zijn onvervangbare organen om zijn evennaaste te redden of te helpen.

Uitgaande van deze maatschappelijke plicht, wil het mij voorkomen dat enkel het sociaal zekerheidsrecht een oplossing kan verschaffen, en wel, zoals de reeds hierboven vermelde Italiaanse wet van 26 juni 1967 heeft voorzien.

Het artikel 5 van die wet bepaalt dat, ter gelegenheid van het prelevement van een nier, de donor al de voordelen geniet welke voorzien worden door de wetgeving betreffende de zelfstandigen of houdende het statuut van de maatschappelijke zekerheid tegen ziekten en invaliditeit, en bovendien verzekerd wordt tegen alle onmiddellijke en toekomstige risico's verbonden aan de heelkundige bewerking en aan een daaruit voortvloeiende rechtstreekse waardevermindering van de donor. Dit alles wel te verstaan op voorwaarde dat de transplantatie en de overenting verricht werden mits inachtneming van de eisen gesteld door de transplantatiewet, en meer in het bijzonder wat de toestemming van de donor aangaat.

Dit probleem van de toestemming leidt tot het reeds opgegeven onderscheid tussen de overentingen en transplantaties of prelevementen « ex vivo » en die welke geschieden « ex mortuo » of « post-mortem ».

19. 1/- Overentingen en transplantaties bij prelevementen « ex vivo ».

Het hoeft geen betoog dat, zo de chirurg, op strafrechtelijk en op civielrechtelijk gebied, principieel de immuniteit geniet voor de door hem te verrichten overenting en transplantatie van een orgaan van menselijke oorsprong bij een prelevement « ex vivo », hij door deze verminking, die, in voorkomend geval, min of meer grote risico's bedraagt, de voorafgaande uitdrukkelijke toestemming van de donor dient te verkrijgen; over dit onontbeerlijk vereiste, waarover alle juristen en medici eenparig akkoord gaan, dient niet te worden uitgeweid⁽⁵¹⁾. Ieder medische daad is, kan en moet enkel een vertrouwen zijn dat met een geweten vrij samenvloeit⁽⁵²⁾.

20. Wat evenwel in de eerste plaats dient te worden onderstreept, is dat deze toestemming:

1° een voldoende voorafgaande, accurate en adekwate voorlichting van de donor vereist.

Gesteld zijnde dat de donor fysisch volledig geschikt is voor het preleveren van het orgaan, — wat een zuivere medische aangelegenheid is, die door de chirurg dient te worden benaastigd —, is het een essentiële voorwaarde dat de donor vooraf op stipte en gedetailleerde wijze worde ingelicht, niet enkel over de operationele en post-operationele risico's waaraan het preleveren van het door hem geschonken orgaan hem blootstelt, maar bovendien over de verwickelingen welke zich bij de bewerking kunnen voordoen, zomede over de waarschijnlijke gevolgen die naderhand de wegneming van dit orgaan bij hem kan veroorzaken op medisch, sociaal en psychologisch gebied.

Door deze voorlichting bedoel ik wel te verstaan geenszins het gebruik maken door de chirurg van de soms vrij geleerde terminologie van de medische taal, waarmee wij zelf, in de uitoefening van onze functies, af en toe geconfronteerd worden, en waardoor geneeskundige attesten of deskundige verslagen voor ons soms onbegrijpelijk zijn zonder de bijstand van een medisch lexicon of woordenboek.

Het gaat hier vanzelfsprekend over een eenvoudige, ver-

standige, verstaanbare en loyale voorlichting waarvan de bewoordingen van aard zijn aan de donor, naar gelang zijn graad van onderlegdheid, een voldoende duidelijk beeld te verschaffen van de bewerking, zodanig dat hij niet zou verschalkt worden door een verkeerde voorstelling, en eventueel zijn toestemming kan intrekken⁽⁵³⁾.

Sommigen zijn van oordeel dat de donor zelfs zou dienen te worden ingelicht over de levenskansen en de voordelen die zijn offer aan de receptor zal verschaffen⁽⁵⁴⁾; de vraag rijst evenwel of aldus het geneeskundig beroepsgeheim niet zou gekrenkt worden en geen inbreuk worden gepleegd op het artikel 458 S.W.⁽⁵⁵⁾.

Wellicht is het niet ongepast, — zoals sommige auteurs het aanraden —, dat de chirurg de toestemming van de donor schriftelijk zou verkrijgen, althans door middel van een verklaring afgelegd in aanwezigheid van getuigen⁽⁵⁶⁾.

In dat verband kan worden verwezen naar de Deense wet nr. 246 van 9 juni 1967, waarvan het artikel 1 de schriftelijke toestemming van de donor eist, en deze moet worden voorafgegaan door de geneeskundige voorlichting omtrent de aard van de bewerking en haar gevolgen, zomede de desbetreffende risico's.

« De geneesheer — zo bepaalt die wet — moet er zich van vergewissen dat de belanghebbende de betekenis der verstrekte inlichtingen goed begrepen heeft ».

De Zweedse wet betreffende de transplantaties omvat gelijklopende bepalingen.

Wat de reeds vermelde Italiaanse wet van 26 juni 1967 aangaat met betrekking tot de overplantingen van nieren tussen levenden, voorziet haar artikel 2 dat de voorgelichte toestemming van de donor moet opgenomen worden door de praetor (vrederechter met ruime bevoegdheid), meer een uitgestippelde gerechtelijke procedure door deze magistraat geleid.

De juristen die deelnamen aan de werkzaamheden van de XVIde Studiezitting van het « Internationaal Centrum der Magistraten Luigi Severini », te Perugia (Italië), in september 1969, zijn nog verder gegaan, waar zij, in hun resoluties, de wens hebben vertoild dat de chirurg aan de donor niet enkel medische voorlichting verschuldigd is, maar dat hij daarenboven diens aandacht zou moeten vestigen op de familiale en economische gevolgen van zijn menslievende daad.

21. Verscheidene auteurs — juristen en medici — zijn ertoe geneigd deze zienswijze bij te treden⁽⁵⁷⁾.

Doch meer omstreden is, in dat verband, de vraag of, in geval de op adekwate wijze volledig voorgelichte kandidaat-donor gehuwd is, zijn enige toestemming tot de transplantatie volstaat, zoniet of deze toestemming moet worden aangevuld door die van zijn medechtgenoot?

Aldus b.v. het geval van een niet geschoolde handarbeider, met zware gezinslast, die ertoe bereid is, met kennis van zaken, een van zijn nieren te laten preleveren om zijn broeder te redden, en zich dienvolgens blootstelt aan het gevaar dat, na de ingreep, hij zijn beroep bezwaarlijk zal kunnen voortzetten, terwijl, wegens zijn gebrek aan scholing, zijn reklassering op de arbeidsmarkt als zeer twijfelachtig voorkomt, zodat zijn vrouw en zijn kinderen aan gebrek, of zelfs aan armoede worden blootgesteld.

Ofwel het geval van de jonge echtgenote die in een gelijkaardig prelevement toestemt met het oogmerk het leven van haar zuster gaaf te houden, maar op het gevaar af dat haar hoop op moederschap nagenoeg teniet wordt gedaan.

Dient, in verband met de aansprakelijkheid van de geneesheer, de andere echtgenoot met de geplande ingreep al dan niet in te stemmen? De meningen nopens het antwoord op deze vraag zijn uiteenlopend⁽⁵⁸⁾.

Zij kan, naar mijn oordeel, bezwaarlijk worden opgelost op grond van de vaststelling dat, sinds de wet van 30 april

1958, de maritale macht en de hoedanigheid van gezinshoofd van de man nagenoeg werden afgeschaft.

Sommige auteurs houden dan ook voor dat de eindbeslissing zonder meer uitsluitend bij de betrokken echtgenoot gelegen is, die degelijk voorgelicht, de draagwijdte en de gevolgen van zijn beslissing alleen moet kunnen meten⁽⁵⁹⁾.

Behoort het nochtans niet de innige genegenheidsbanden in acht te nemen die de echtgenoten normaliter verenigen en die door de wederzijdse hulp en bijstand, die zij elkaar verschuldigd zijn, bij artikel 212 B.W. bekrachtigd worden?

Mij wil het voorkomen dat, wanneer het om echtgenoten gaat die niet gescheiden leven, en gelet op het feit dat het preleveren van een orgaan toch als een verminking met bestendig verlies dient te worden beschouwd en met zware risico's gepaard gaat, de geneesheer voorzichtig zal handelen met, vooraleer op het lichaam van de andere echtgenoot, tot het preleveren van het orgaan over te gaan, ook de toestemming in te winnen van de medeechtgenoot, zo deze wel te verstaan in de mogelijkheid verkeert om van zijn wil te doen blijken⁽⁶⁰⁾.

Oordeelt de medeechtgenoot dat aan dergelijke heelkundige bewerking een ernstig nadeel verbonden is voor zijn zedelijke of stoffelijke belangen of voor die van de minderjarige kinderen, terwijl de andere echtgenoot desondanks in zijn voornemen volhardt, zo zou hij zich eventueel kunnen wenden tot de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, rechtsprekend in *kortgeding*⁽⁶¹⁾ met bijstand van het openbaar ministerie, volgens de spoedeisende procedure voorzien bij het artikel 1036 van het *Gerechtigd Wetboek*⁽⁶²⁾, en wiens beschikking uitvoerbaar zou zijn op de minuut (art. 1041 *Ger. Wetb.*).

Misschien zullen zodanige voorzorgen als overdreven beschouwd worden, maar, naar mijn bescheiden oordeel, en welke de vorderingen ook zijn die de chirurgie en de biologie thans reeds hebben bereikt (zie hierboven onder nr. 3 en voetnoot⁽⁸⁾), blijft de transplantatie van een orgaan toch té belangrijk om zo maar het verzet van de medeechtgenoot over het hoofd te zien, temeer daar de gehuwde man of vrouw, die het offer brengt van dit orgaan, zijn beslissing, alhoewel met volledige voorlichting, misschien overijld en voortvarend heeft getroffen, onder de drang van nevroscische motieven of onder het uitwerksel van een onbeheerste emotie, of, — waarom niet —, onder de invloed van hallucinerende stoffen.

22. Deze laatste beschouwing brengt mij tot de *tweede essentiële voorwaarde* van de toestemming van de donor: *2°/ deze toestemming moet volkomen vrij zijn en uitgaan van een persoon wiens fysische, psychologische en geestestoestand hem toelaat, met voldoende wilsbeset en rijpheid van geest, zodanige beslissing te treffen.*

Onder dat oogpunt, zullen, in de eerste plaats, de besprekingen tussen de geneesheer of chirurg en de door hem op stipte en adekwate wijze voorgelichte kandidaat-donor, van hoofdzakelijk belang zijn; van meetaf aan zullen zij inlichtingen kunnen verschaffen van determinerende aard.

In voorkomend geval, zullen ze kunnen aangevuld worden door de gegevens aan de chirurg verstrekt door de behandelende geneesheer van de donor betreffende diens fysische en psychische gesteldheid en diens milieu⁽⁶³⁾, ja zelfs door een neuropsychiatrisch onderzoek.

Zo is het dat, in sommige ziekenhuizen of klinieken waar tot transplantaties van organen wordt overgegaan, al de vrijwillige gevers er aan een voorafgaand psychologisch onderzoek onderworpen worden, onderzoek toevertrouwd aan een psychiater, met opdracht het onderscheid te maken tussen de gevers wier vastberaden en rijp overwogen beslissing op een normaal psychisch evenwicht gegrond is, en die welke als psychisch onstandvastig moeten beschouwd worden, en wier beslissing een pathologisch kenmerk zou kunnen hebben of op abnormale wijze zou be-

invloed zijn door een onbezonnen emotionele beroering; deze laatsten worden uitgesloten⁽⁶⁴⁾.

23. Verder worden in het midden gelaten de gevallen waarin:

1°/ de donor stervend is doch nog min of meer bewust, en van die toestand gebruik zou worden gemaakt om van hem een toestemming tot preleveren van een orgaan te verkrijgen ten einde een andere zieke te redden. Gelet op de omstandigheden, zou dergelijke toestemming zoniet als onbestaande kunnen geacht worden, minstens behept zijn met morele dwang (artt. 1111 tot 1113 B.W.), terwijl de bewerking zelf, waardoor het leven van de stervende zou worden ingekort, zou dienen te worden gelijkgesteld met een opzettelijke doding⁽⁶⁵⁾;

2°/ de donor zich in staat van onnozelheid of krankzinnigheid bevindt, waardoor hij onbekwaam werd verklaard (artt. 489 en volg. B.W.), ofwel opgenomen werd in een krankzinnigengesticht, in een andere instelling voor geesteszieken of als krankzinnige ten huize wordt verzorgd (wet van 18 juni 1850, K.B. van 1 juni 1874 en wet van 7 april 1964), of nog bij rechterlijke beslissing geïnterneerd werd omdat hij in een der geestestoestanden verkeerde voorzien bij art. 1 der wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers. Het spreekt immers voor zich zelf dat er in zodanige gevallen geen sprake kan zijn van *geldige* toestemming in hoofde van de donor, terwijl die van zijn wettelijke vertegenwoordiger van geen tel zou zijn, vermits zij enkel kan gelden voor de daden in het belang van de geesteszieke, en de transplantatie van een orgaan uitsluitend geschiedt in het belang van de receptor.

Zelfde oplossing geldt echter niet voor de tot de doodstraf, dwangarbeid, opsluiting, of tot levenslange of buitengewone hechtenis veroordeelden, die, bij toepassing van de artikelen 20 en 21 S.W.B. in staat van wettelijke onbekwaamheid verkeren tijdens de duur van hun straf, doch enkel wat het beheer van en de beschikking over hun goederen betreft (behalve bij testament en bij huwelijks-overeenkomst); overigens behouden zij de uitoefening van alle andere rechten, voor zover die uitoefening verenigbaar is met hun vrijheidsberoving.

24. Hierbij aansluitend, welke waarde mag worden verbonden aan het vrijwillig aanbod tot prelevement van een orgaan, wanneer dit voorstel uitgaat van een veroordeelde tot vrijheidstraf, daartoe tijdelijk opgesloten in een straf-inrichting?

Het is nogenoeg evident dat, op het eerste gezicht, waar het een persoon betreft die van zijn individuele vrijheid beroofd is, men bijzonder sceptisch dient te staan, minstens het meest uitdrukkelijk voorbehoud geboden is, omtrent de *zuiverheid* van het opzet van de opgesloten veroordeelde, zomede de volledige *vrijheid* van zijn toestemming. Niet enkel dient afwezigheid van enigerlei dwang volledig vast te staan, maar ook van hoop op of voorstelling van enigerlei gunst, o.m. vervroegde invrijheidsstelling, toekenning van enige genademaatregel of van voordelen in de straf-inrichting zelf, a fortiori van enige beloning van welke aard ook⁽⁶⁶⁾, zoniet onttaardt het aanbod tot een koopje, waarvan de uitsluiting inzake het afstaan van een weefsel of orgaan met het oog op transplantatie uiteraard tot grondslag ligt van deze daad, zoals hierboven omstandig werd betoogd (zie hierboven onder nrs. 17 en 18)⁽⁶⁷⁾.

De ervaring van de tenuitvoerlegging der gerechtelijke strafbeslissingen en van hun penitentiaal verloop doen echter de gegronde twijfel rijzen of, bij het uitbrengen van zulkdanig aanbod, een opgesloten veroordeelde niet zou bezielde zijn met bepaalde berekeningen of speculeringen, volkomen vreemd aan zuiver altruïstische beschouwingen.

Mocht het nochtans stellig bewezen zijn dat voormelde

bezwaren, in voorkomend geval, uitgeschakeld zijn, zou m.i. het, met kennis van zaken, door de veroordeelde vrijwillig gedaan aanbod kunnen aanvaard worden, ook binnen het raam van de strafvoltrekking.

Deze laatste strekt immers hoofdzakelijk tot maatschappelijke verbetering van de veroordeelde; door, bewust en vrij, zonder vergoeding of hoop op beloning, het initiatief te nemen van zijn aanbod, geeft hij blijk van humanitaire en sociale zin ⁽⁶⁸⁾.

25. Anders is het probleem van de gewonden en zieken van de strijdkrachten te velde, de gewonden, zieken en schipbreukelingen van de strijdkrachten ter zee, de krijsgesvangenen en de burgers in oorlogstijd, door de vijand van hun vrijheid beroofd.

Hun statuut wordt beheerst door bepalingen van internationaal publiek recht, met name de vier *Internationale Overeenkomsten van Genève* dd. 12 augustus 1949, goedgekeurd bij de *Belgische wet van 3 september 1952* (Stsbl. van 26 september 1952).

Deze overeenkomsten voorzien verscheidene misdrijven die zij als *gewichtig* noemen, o.m., benevens de opzettelijke doding of levensberoving, de marteling en de onmenselijke behandelingen, waaronder begrepen de *biologische proefnemingen* en het opzettelijk veroorzaken van hevig lijden, van ernstig lichamelijk letsel, dan wel van zware schade aan de gezondheid ⁽⁶⁹⁾. Deze bepalingen werden ingegeven o.m. door de medische proefnemingen, overentingen en transplantaties tot dewelke leiders van het geneesherenkorps van het IIIde Reich, overgingen op gevangenen, nl. in de nazi-concentratiekampen gedurende de laatste oorlog, en waarbij de ontvoerden in mensonterende omstandigheden behandeld werden als proefkonijnen ⁽⁷⁰⁾.

Het behoeft geen betoog dat, in verband met deze chirurgische behandelingen, hun zobeweerde toestemming verkregen werd onder geweld, dwang of bedrog, en derhalve onbestaande was ⁽⁷¹⁾.

Het wil mij voorkomen dat de vier Overeenkomsten van Genève van 1949 eigenlijk reeds het vermoeden hebben gehuldigd dat er vlakaf afwezigheid is van toestemming wanneer het prelevement van een weefsel of orgaan verricht wordt door de vijand op een gewonde of zieke van de tegen hem oorlogvoerende strijdkrachten, een krijsgesvangene, of een burger in oorlogstijd die door de vijand van zijn vrijheid werd beroofd of het voorwerp was van een rassendiscriminatie ⁽⁷²⁾.

Hoe dan ook, wanneer het gaat om een kandidaat-donor die zich in een dergelijke toestand bevindt, is het voor de geneesheer of chirurg, onder alle oogpunten, een geboden plicht het preleveren van het orgaan volstrekt te weigeren, omdat, welke de concrete omstandigheden van het geval ook mochten zijn, *er van geen toestemming kan sprake zijn*, en de geneesheer derhalve zijn civielrechtelijke en strafrechtelijke aansprakelijkheid in het gedrang brengt zo hij de evidente morele dwang onder dewelke de donor noodzakelijk handelt mocht miskennen.

26. Het probleem van de transplantaties van organen, — de bloedtransfusies en de huidoverentingen in het midden gelaten —, vertoont heel wat meer kiese aspecten *ingeval de donor minderjarig is*.

Vooreerst dient het te worden onderstreept dat het preleveren, op het lichaam van een kind of van een jeugdige, van een weefsel dat niet vatbaar is voor herstel en vooral van een orgaan dat een definitief verlies betekent, zoals een nier b.v., *van zuiver medisch standpunt uit bekeken*, en vanzelfsprekend gesteld zijnde dat de chirurgische ingreep in het voorkomend geval, een levenskwestie of een volstreekte therapeutische noodzakelijkheid is voor de receptor (zie verder onder nr 33 en 34) aanleiding geeft tot uitgesproken voorbehoud, temeer daar de bewerking voor de minderjarige donor slechts nadelen kan vertonen ⁽⁷³⁾.

Er wordt evenwel uitzondering gemaakt voor de transplantaties, hoofdzakelijk van nieren, wanneer minderjarige donor en receptor monozygote tweelingen zijn, a.g. afkomstig zijn van één zelfde ei, en minstens de leeftijd hebben bereikt van 14 jaar; naar luid van hetgeen door gezaghebbende chirurgen en geneesheren wordt gerapporteerd, leveren dergelijke overplantingen bijzonder gunstige uitslagen op ⁽⁷⁴⁾.

27. Buiten dit medisch aspect, rijst echter, op *juridisch gebied*, een tweevoudige vraag:

1°/ Wanneer de ouders van de minderjarige, in de volle uitoefening van hun ouderlijk gezag, bepaald bij artikel 373 B.W. zoals dit laatste vervangen werd bij het artikel 19, nr. 1 der wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, hun toestemming hebben verleend tot het afnemen van een orgaan uit het lichaam van hun kind met het oog op transplantatie, moet bovendien ook niet de toestemming worden verkregen van de minderjarige zelf?

2°/ Omgekeerd, wanneer de ouders van de minderjarige, op grond van dezelfde uitoefening van hun ouderlijk gezag, hun toestemming weigeren te verlenen aan het voornemen van hun minderjarig kind om een van zijn organen te doen preleveren ten einde het te laten overplanten op een derde, is deze weigering volstrekt zonder verhaal?

Bij het formuleren van deze beide vragen beseft men al dadelijk dat, zoals *Prof. R. Dierkens* het reeds oordeelkundig heeft doen uitschijnen, « wanneer leven en lichaam in het gedrang komen, de regelen van het Burgerlijk Wetboek inzake bekwaamheid niet de waarde hebben die zij in vermogensrechtelijke omstandigheden bezitten; en dat de *natuurlijke bekwaamheid, gemeten naar de graad van maturiteit*, in sommige gevallen een grotere betekenis krijgt » ⁽⁷⁵⁾.

Terugkerend tot het reeds hierboven beklemtoond *natuurrechtelijk kenmerk* en tot de *buiten de gewone vermogensrechtelijke sfeer liggende aard waarmede de afstand van organen ten behoeve van transplantaties is omgeven*, « is het van belang dat de menselijke persoon steeds zelf bij de beslissing wordt betrokken, zodat de normale regelen van vertegenwoordiging van minderjarigen hier niet of in sterk verminderde mate moeten gelden » ⁽⁷⁶⁾.

Men hoeft zich dan ook niet blind te staren op onze klassieke begrippen en opvattingen van de rechtsonbekwaamheid en van de vertegenwoordiging van de persoon tot op de dag waarop hij zijn éénnentwintigjarige leeftijd heeft bereikt (artt. 388 en volg. en 488 B.W.).

Welintegendeel, in deze materie, meen ik, met verscheidene auteurs ⁽⁷⁷⁾, te mogen aanvaarden dat de ouders, of eventueel de voogd, niet enkel in hun recht zijn beperkt, maar dat de minderjarige zelf moet kunnen weigeren of toestemmen, *telkens dit mogelijk is*, d.w.z. telkens hij een leeftijd heeft bereikt waarop een normaal fysisch en psychisch begaafde en ontwikkelde jongeling of meisje doorgaans een voldoende rijpheid heeft verworven om met onderscheidingsvermogen en doorzicht te beslissen ⁽⁷⁸⁾.

Doch, zolang de minderjarige deze leeftijd niet zal hebben bereikt, zal hij noodzakelijk geldig gebonden zijn door de beslissing van zijn wettelijke vertegenwoordigers, met name zijn ouders of zijn voogd, onder toezicht van de voogdijorganen.

Is deze beslissing *een weigering*, dan is er geen bijzondere moeilijkheid, onder voorbehoud dat indien de moeder het met de wil van de vader, — die doorslaggevend is —, niet eens is, zij het recht heeft zich tot de jeugdrechtsbank te wenden, overeenkomstig het artikel 373-B.W., zoals het vervangen werd bij artikel 19-1 der wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming.

Maar zo de ouders of de voogd hun toestemming wel verlenen, is het m.i. geboden dat, in verband met niet

onmogelijke misbruiken van de uitoefening van het ouderlijk gezag onder dit aspect, — en afgezien van het recht zoals hierboven vermeld —, dergelijke toestemming aan een van rechtswege ingesteld toezicht zou worden onderworpen. Zoniet zou het aanvaarden van de onherroepelijkheid van dergelijke positieve beslissing er op neerkomen aan de ouders of de voogd een recht op leven en dood op de persoon van hun kind of pupil te erkennen, zodus de terugkeer naar de Romeinse « patria potestas » onder haar absolute vorm, met inbegrip van het « jus vitae necisque », en het verzaken van een van de essentiële opvattingen van onze beschaving, naar luid derwelke de rechten en de prerogatieven verbonden aan het ouderlijk gezag moeten uitgeoefend worden uitsluitend in functie en ten dienste van de plichten t.o.v. het minderjarig kind, en o.m. zijn leven en lichamelijke gaafheid te beschermen ⁽⁷⁹⁾.

Sommigen zijn dan ook van oordeel dat de ouders of de voogd van het minderjarig kind, in geen geval in het preleveren van een orgaan op dit kind mogen instemmen ⁽⁸⁰⁾.

Al kan deze zienswijze, op het eerste gezicht, principieel worden bijgetreder, is ze nochtans, naar mijn bescheiden oordeel, te strak. Het geval kan zich immers voordoen, hoofdzakelijk wanneer men te doen heeft met monozygote tweelingen, dat de overplanting van een nier van de ene in het lichaam van de andere voor deze laatste de redding betekent, terwijl het gevaar voor de donor eerder gering is. In dergelijk geval, wil het mij voorkomen dat de toestemming van de ouders of voogd tot dergelijke bewerking als aanvaardbaar kan voorkomen. Praktisch bekeken, zie ik het dan ook zo dat, in zodanig geval, de ouders of de voogd van de minderjarige donor zich dadelijk zouden wenden tot de natuurlijke beschermer van alle minderjarigen, de procureur des Konings, die, samen met zijn conclusien gegrond op de hem overgelegde geneeskundige raadgevingen, verslagen of attesten, het geval onverwijld zou aanhangig maken bij de jeugdrechtsbank, die, bij staking van alle andere zaken, na de ouders of voogd en de geneesheer-chirurg te hebben gehoord, bij vonnis gewezen in eerste en laatste aanleg, de verleende toestemming tot het prelevement al dan niet zou bekrachtigen. Aldus zou ook de aansprakelijkheid van de geneesheer-chirurg volkomen gedekt zijn.

(Slot in volgend nummer).

(1) Zie het voorwoord van Jean Rostand, lid van de « Académie française », bij de franse uitgave van het boek van Prof. R. Dierkens (R.U.G.): « Les droits sur le corps et le cadavre de l'homme » - 1966 - Parijs - Masson et Cie - blz. 8.

(2) Zie het algemeen overzicht van al deze overentingen van weefsels en transplantaties van organen in het werk van Paul-Julien Doll, raadshier in het Hof van beroep te Parijs: « La discipline des greffes, des transplantations et des autres actes de disposition concernant le corps humain » 1970 - Parijs - Masson et Cie - blz. 25 tot 49.

(3) Met verwijzing naar een exposé gedaan te Genève door Prof. J. Lenègre, uit Parijs, neemt Dr. P. Rentschick, privat-docent aan de Faculteit der Geneeskunde te Genève, aan dat slechts 3 tot 5 % van dergelijke hartaandoeningen thans vatbaar kunnen zijn voor zodanige onderneming - « La transplantation cardiaque, techniquement au point, soulève encore des problèmes médicaux, moraux et juridiques » - Rev. Int. de Criminologie et de Police technique - 1969 - blz. 43.

(4) Zie de statistische gegevens vermeld door raadshier P.J. Doll - Op. cit. - blz. 42 en 43.

(5) Zie de adviezen van sommige van deze specialisten weergegeven door raadshier P.J. Doll - op. cit. - blz. 47 en 48, alsook het artikel van de Duitse professor Warner Forssman, Nobelprijs voor de geneeskunde 1965, in de « Frankfurter Allgemeine Zeitung » van 7 januari 1968, vermeld door raadshier P.J. Doll in zijn bijdrage: « Les problèmes juridiques posés par les prélèvements et les greffes

d'organes en l'état actuel de la législation française » - Jur. Cl. Pér. - « La semaine Juridique » - 1968 - Doctrine - nr. 2168 - nr. 5 - Ook de allerlaatste transplantatie van hart en longen verricht te Kaapstad, op 25 juli 1971, door Prof. Dr. Barnard en zijn ploeg op de negenenveertigjarige halfbloed Adrian Herbert verwekte o.m. in de schoot van het Frans geneesherenkorps vrij ongunstige reacties.

(6) Zie o.m.: Prof. J. Mathey en Dr. J.Y. Neveux: « Vers la transplantation pulmonaire » - in « Science et Vie » - 1969 - nr. 85. Een dergelijke transplantatie werd verricht in het « Akadernisch Ziekenhuis », te Gent, op 14 november 1968 op de persoon van zekere Vereecken, door Prof. Fritz De Rom en zijn ploeg; de receptor is echter na verscheidene maanden overleden.

(7) Zie o.m.: Prof. H. Garnier en Dr. J.P. Clot: « Premières transplantations du foie » - in « Science et Vie » - 1969 - nr. 85, alsook de voordracht gehouden door Prof. J.P. Cachera ter gelegenheid van de « Journées de Réanimation médicale », ingericht te Parijs (hospitaal Cochin), op 26 en 27 september 1969, voordracht waarvan de tekst gepubliceerd werd in het frans tijdschrift « Recherche et Avenir » - december 1969 - blz. 706 tot 713, onder de titel « Le procès des greffes »; zie meer bepaald blz. 711.

(8) Cijfers geput uit de gegevens verstrekt door Dr. Fagnart, lid van de franstalige Raad van de Orde der Geneesheren van Brabant, tijdens een gemeenschappelijke vergadering, gehouden op 19 januari 1971, door deze Raad en vertegenwoordigers van de Raad van de Orde der advocaten aan de balie te Brussel.

Interessant is het deze cijfers te vergelijken met de statistische gegevens verstrekt door de h.h. Professoren J. Morelle, G. Alexandre, P. Michiels en Ch. van Ypersele in een addendum dd 1 september 1969 tot hun mededeling aan de « Académie royale de Médecine de Belgique », in 1964, over « Le problème de la greffe rénale » (Bull. - VIIde reeks - B. IV - nr. 2 - blz. 157 tot 172). Uit deze statistieken, ter kennis gebracht op 1 september 1969, blijkt dat, in België, tussen juni 1963 tot 15 maart 1969, 98 niertransplantaties uitgevoerd werden bij 89 zieken: 52 van deze waren op 1 september 1969 nog in leven; 49 ervan hadden een functionele nier; bij de 3 anderen moest de transplantat verwijderd worden; zij werden onder behandeling van hemodialyse gesteld in afwachting van een tweede nieroverplanting.

Niettegenstaande deze overtuigende resultaten, blijven sommige juristen vijandig gestemd t.o.v. de néphro-omentopexie - Zie: P.J. Doll - « Les problèmes juridiques posés par les prélèvements et les greffes d'organes en l'état actuel de la législation française » - Jur. Cl. Pér. - « La Semaine juridique » - 1968 - I - Doctrine - nr. 2168 - nr. 13.

(9) Zie o.m.: Dr. Vilain: « Les greffes de la peau ont cent ans » - in « Science et Vie » - 1969 - nr. 85 - « Les Greffes » - blz. 12.

Prof. G. Mathe: « Les greffes de moelle osseuse » - in « Science et Vie » - 1969 - nr. 85.

Prof. P. Payraud: « Histoire de la greffe de la cornée » - in « Revoir » - nr. 2 - 1969 en « La conservation des cornées » - in « Revoir » - nr. 1 - 1967.

Prof. Pouliquen: « Un exploit aujourd'hui courant: la greffe de la cornée » - in « Science et Vie » - « Les Greffes » - 1969 - nr. 85.

(10) Zie het verslag van de italiaanse advocaten Emilio Bellegrandi en Piero Biasiotti (Rome) over de overentingen van mensenorganen, op het Congres van de Internationale Vereniging der Jonge advocaten, gehouden te Beyrouth, van 21 tot 30 september 1969.

(11) Prof. Etienne Wolff, professor aan het « Collège de France » en lid van de « Institut et de l'Académie de Médecine », in zijn voorwoord tot het werk van raadshier P.J. Doll - op. cit. - blz. 12 en 13.

(12) Zie: Prof. R. Dierkens: « Lichaam en Lijk » - 1962 - Brugge - Die Keure - blz. 13 en 14 - nrs. 2 tot 5.

(13) Zie de rede van Ernest Rigaux bij de plechtige openingsvergadering van de Conferentie van de Jonge Balie te Luik, op 16 november 1968: « Groote Schuur »: décembre 1967 - J.T. 1969, blz. 453, kol. 3, en 454, kol. 1.

(14) « Les métamorphoses économiques et sociales du droit civil d'aujourd'hui » - Eerste reeks - 3de uitgave - Parijs - Dalloz - 1964 - blz. 19, waar deze gezaghebbende jurist zich als volgt uitdrukt: « L'homme d'aujourd'hui, fier de ses conquêtes et ardent à les étendre au rythme accéléré de son histoire, mais las de l'insécurité qui escorte sa cause, sent intensément le besoin d'un droit qui ne soit ni inerte, ni affolé, d'un droit aussi qui, au milieu des changements réflète ce qu'il sent en lui de permanent et d'intangible. La grande tâche des juristes est de travailler à cette construction ».

(15) Zie de opvatting van de franse jurist David Aurel, door hem uiteengezet tijdens een congres geh. den te Grenoble, en vermeld door Ernest Rigaux in zijn openingsrede, op. cit. - J.T. 1969 - blz. 454 - kol. 1.

(16) Zie de rede van Ernest Rigaux vermeld onder voetnoot (13) - J.T. 1969 - blz. 454 - kol. 1.

(17) Op. cit. onder voetnoot (12), blz. 27 tot 32 - nrs. 33 tot en met 40.

(18) R. Nerson - « *Les droits extrapatrimoniaux* » - Proefschrift - Lyon - 1939 - blz. 132 - nr. 70.
Zie ook: Prof. René Savatier - « *De sanguine jus* » - D 1954 - Chron. XXV - blz. 142, II, A.

(19) Ch. Petit - « *Lichaam en lijk als voorwerpen van rechtsbetrekking* » - R.M. Themis 1950 - blz. 428 e.v., met name blz. 431.

(20) Zie « *Tijdschrift voor Privaatrecht* » - 1969 - blz. 153 tot 174, en meer bepaald blz. 156 tot 159. Zie ook mijn inleidende rede R.W. 1968-1969, kol. 1395 tot 1402.

(21) Zie desdaangaande het voorwoord van Jean Rostand, reeds vermeld onder voetnoot (1), blz. 9.

(22) Zie o.m. Prof. Jean Graven, voorzitter van het Hof van Cassatie van Genève en voorzitter van de « Internationale Vereniging van strafrecht »: « *Les données nouvelles de la Vie et de la Mort et leurs incidences juridiques* » - Rev. Intern. de Criminologie et de Police technique - 1968 - B. XXII - blz. 93 en volg.

(23) Prof. J.M.M. Maeijer: « *Transplantatie van organen en het privaatrecht* » - T.P.R. - 1969 - geciteerd onder voetnoot (20), blz. 164.

(24) L. Kornprobst: « *Du consentement aux prélèvements et transplantations de tissus ou organes humains* » - Colloque des Magistrats Résistants - Parijs - maart 1969: « ... devant les conquêtes considérables, extraordinaires de la science médicale, il faut à tout prix que les juristes et les législateurs protègent le Corps médical et permettent cette progression qui nous amène, de plus en plus, à des résultats non seulement extraordinaires, mais encore à des seuils qui sont peut-être interdits ».

Zie ook Drs. A. de Coninck, P. Dor en J.R. Fagnart: « *Etude sur le problème de la recherche expérimentale sur l'homme et son application aux greffes d'organes* » - Verslag uitgebracht op 4 januari 1971 aan de franstalige Orde der Geneesheren van Brabant.

(25) Het artikel 453 - S.W.B. betreffende de strafbaarheid van grafschennis wordt hier in het midden gelaten, alhoewel aan het begrip grafschennis door de rechtspraak een ruime betekenis wordt gegeven in de tijd - Zie in dat verband, de rechtspraak vermeld door Prof. Dierkens - op. cit. - onder voetnoot (12), blz. 161 - nr. 251, en de voetnoten.

(26) Zie: Prof. J.M.M. Maeijer - op. cit. - onder voetnoten (20) en (23), T.P.R. - 1969 - blz. 155.

(27) Zie Dr. R. Jodin in « *Problèmes médico-juridiques posés par les greffes d'organes en France* » - Verslag voorgedragen in 1969, te Londen, bij gelegenheid van de vergadering « *Sou Médical - Medical Defence Union* ».

In het « *preamble* » van de Grondwet van de Franse Republiek van 27 oktober 1946, en overgenomen in het « *preamble* » van de Grondwet van 4 oktober 1958, is het recht op de gezondheid een grondwettelijk principe.

(28) Zie de rede van Ernest Rigaux, geciteerd onder voetnoot (13) - J.T. 1969, blz. 454, kol. 2.

(29) Dit is o.m. het geval voor Brazilië (wet van 10 augustus 1968), Denemarken (wet van 9 juni 1967), Finland (wet van 8 juli 1957), Frankrijk (doch enkel wat de overeningen betreft van het hoornvries - wet van 7 juli 1949, terwijl een loutere circulaire nr. 67 dd. 24 april 1968 van de Minister der Sociale Zaken de toepassing regelt van een dekreet nr. 47 - 2057 van 20 oktober 1947 betreffende de lijkopeningen en de prelevementen), Groot-Brittannië (waar de « *Corneal-Transplant Act* » van 26 juni 1952 sindsdien vervangen werd door de « *Human Tissue Act* » van 27 juli 1961), Italië (wet van 3 april 1957 en dekreet uitgevaardigd door de Minister van Volksgezondheid op 7 november 1961 betreffende de prelevementen, tot therapeutische doeleinden, van lichaamsdelen van een overledene, en wet van 26 juni 1967 betreffende de transplantatie van een nier tussen levenden), Groot-Hertogdom Luxemburg (wet van 17 november 1958 betreffende de lijkopening en het gebruik maken van mensenlijken in een wetenschappelijk of therapeutisch belang), Nieuw-Zeeland (wet van 16 oktober 1964 op de mensenweefsels), Panama (wet van 25 november 1952), de Philippijnen (wet van 12 juni 1954), Portugal (dekreet-wet van 25 april 1964 en uitvoeringsbesluit van 17 juli 1964), Spanje (wet van 18 december 1950 en besluiten van 30 april 1951 en 17 februari 1955), Tchechoslovaakse (wet van 17 maart 1966 op de bescherming van de volksgezondheid, besluiten van de Minister van Volksgezondheid van 13 juni 1966, en ministeriële onderrichtingen van 1 maart 1968 houdende de voorwaarden betreffende de uitzonderlijke gevallen van prelevementen van weefsels en organen op het lijk van overleden personen), Zuid-Afrika (wet van 8 mei 1952, gewijzigd in 1961), Zweden (wetten van 14 maart en 30 mei 1958), Zwitserland (reglement van 30 december 1958, gewijzigd op 8 juli 1964, in het kanton Genève, en besluit van 13 september 1960 in het kanton Vaud), en in sommige Staten van de V.S.A. en van Australië, alsook in verscheidene provincies van Canada.

Voor meerdere bijzonderheden aangaande deze rechtsverge-

lijkende gegevens raadplege men het « *Recueil International de Législation Sanitaire* », uitgegeven door de Wereldorganisatie voor de Gezondheid (O.M.S.) - Bulletin van 13 maart 1969 - (Recueil, Vol. 20 - nr. I (1969)).

Sommige vertaalde teksten vindt men ook in bijlagen achteraan het werk van raadshere P.J. Doll, reeds geciteerd onder voetnoot (2).

(30) Bekendgemaakt in het « *Staatsblad* » van 28 oktober 1961, blz. 8142 - Zie ook: Parl. Besch. - Kamer - Zitt. 1959-1960 - nr. 634/1 - Wetsontwerp; Parl. Besch. - Kamer - Zitt. 1960-1961 - nr. 634/2 - 23 december 1960 - Verslag van de Kamercommissie voor de Buitenlandse Zaken uitgebracht door de hr. Schot; Parl. Besch. - Senaat - Buit. Zitt. 1961 - nr. 37 - 6 juni 1961 - Verslag van de Senaatscommissie voor de Buitenlandse Zaken uitgebracht door de hr. Van Hemelrijk.

(31) Zie: Parl. Besch. - Senaat - Zitt. 1959-1960 - nr. 181 - 25 februari 1960 - Wetsontwerp - Senaat - Zitt. 1959-1960 - nr. 505 - 14 juli 1960 - Verslag van de Senaatscommissie voor de Volksgezondheid en het Gezin, uitgebracht door mevrouw Vandervelde - Kamer - Zitt. 1960-1961 - nr. 621/2 - 22 december 1960 - Verslag van de Kamercommissie voor de Volksgezondheid en het Gezin uitgebracht door de h. Cornet. Zie ook de circulaire van het parket-generaal bij het Hof van beroep te Gent R. nr. 59/64 van 15 juni 1964, R. nr. 86/64 van 18 september 1964, en R. nr. 89/64 van 5 oktober 1964.

(32) Parl. Besch. - Senaat - Zitt. 1959-1960 - nr. 505 - 14 juli 1960 - Verslag van mevrouw Vandervelde, blz. 1.

(33) Zie: L. Bosman en L. Leroy-Swaans: « *Implications juridiques et morales des prélèvements et greffes d'organes* » - Revue médicale de Liège - 1 oktober 1968 - B. XXIII - nr. 19 - blz. 593.

(34) Parl. Besch. - Kamer - Zitt. 1959-1960 - nr. 621/2 - 22 december 1960 - Verslag van de h. Cornet - blz. 2.

(35) Zie: Prof. P.E. Trousse, raadshere in het Hof van Cassatie: « *Influence des progrès de la biologie et de la médecine sur le droit pénal* » - Verslag voorgedragen op het VIIIste Internationaal Congres voor rechtsvergelijking, te Pescara, van 29 augustus tot 5 september 1970 - Uitg. van het « *Interuniversitair Centrum voor rechtsvergelijking* » - 1970 - Brussel - blz. 720 tot 722, en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak, o.m.: Cass., 16 december 1948, Pas. 1948, I, 727; J.T. 1948, 84, en noot van Prof. R. Savatier - Corr. Brussel, 27 september 1969, R.D.P. 1969-1970, blz. 168 (in kracht van gewijsde gegaan).

Prof. P. Foiries: « *L'état de nécessité en droit pénal* » - nrs. 330 tot 335.

Procureur-generaal Prof. Jean Constant: « *Traité élémentaire de droit pénal* », B. I - 1965 - Luik - nr. 460.

Prof. René Savatier: « *La responsabilité médicale* » blz. 61-62.

Prof. Jules Simon: « *Le consentement de la victime justifie-t-il les lésions corporelles?* » - R.D.P. 1933, blz. 467.

Prof. P.E. Trousse: « *Les principes généraux du droit pénal positif belge* » - « *Les Nouvelles* » - B. I - nrs. 2746 en volg.

Prof. C.J. Vanhoudt en W. Calewaert: « *Belgisch Strafrecht* » - 1968 - Gent - E. Story-Scientia - Deel II - blz. 460 tot 473, meer bepaald nr. 891 - blz. 473.

Raadshere P.J. Doll - op. cit. onder voetnoot (2) - blz. 53 tot 62.

Prof. Jean Graven - op. cit. onder voetnoot (22) - blz. 93 tot 99. Xavier Rickmans en Régine Meert - Van De Put: « *Les droits et obligations des médecins* » - B. I - 2de uitg. - Larcier - Brussel - nrs. 600 en 601 - blz. 466 tot 468.

In Zwitsers recht, worden de chirurgicale bewerkingen gerechtvaardigd door art. 32 van het Strafwetboek, waarbij bepaald wordt dat niet als misdrijf is aangemerkt de daad die geboden wordt door de wet of door een plicht van de functie of van het beroep.

(36) Zie: L. Bosman en L. Leroy-Swaans - op. cit. onder voetnoot (33) - blz. 593. - Vergel. met P.E. Trousse - Verslag van Pescara - op. cit. onder voetnoot (35) - blz. 724.

(37) 1/ K.B. van 18 juli 1964 (Stsbl. van 13 augustus 1964 - blz. 8800) betreffende de therapeutische bloedzelfstandigheden van menselijke oorsprong en houdende vaststelling van de voorwaarden tot erkenning van de instellingen die de bereiding, de bewaring en de aflevering ervan organiseren.

2/ K.B. van 28 juli 1964 (Stsbl. van 13 augustus 1964 - blz. 8808), tot vaststelling van de lijst van de derivaten van mensenbloed en mensenweefsels die voor normale farmaceutische distributie in aanmerking komen.

3/ K.B. van 28 juli 1964 (Stsbl. van 13 augustus 1964 - blz. 8809), tot vaststelling van de voorwaarden waaronder de therapeutische bloedzelfstandigheden van menselijke oorsprong mogen worden ingevoerd.

4/ K.B. van 8 augustus 1964 (Stsbl. van 25 augustus 1964 - blz. 9173) houdende aanwijzing van de geneesheren die belast zijn met de controle op de toepassing van de wet van 7 februari 1961 betreffende de therapeutische bestanddelen van menselijke oorsprong.

5/ M.B. van 2 december 1964 (Stsbl. van 14 januari 1965 - blz. 368) tot vaststelling van de lijst der formules die als

coagulatievoorkomende conserveeroplossingen van de therapeutische bloedzelfstandigheden van menselijke oorsprong, toegelaten zijn.

6/ K.B. van 25 juli 1968 (Stsbl. van 4 december 1968, - blz. 11.816) tot wijziging van het K.B. van 28 juli 1964 bedoeld onder nr. 2 hierboven.

7/ M.B. van 25 oktober 1968 (Stsbl. van 4 december 1968 - blz. 11.817) betreffende de verzekeringen die, met het oog op hun erkenning, moeten worden gesloten door de inrichtingen die de bereiding, de bewaring en de aflevering organiseren van de therapeutische bloedzelfstandigheden van menselijke oorsprong.

(38) Prof. Jean Savatier : « Les greffes d'organes devant le Droit » - Cahiers Laënnec - maart 1966 - blz. 27. ,

(39) Met name : Afghanistan, België, Brazilië, Denemarken, Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Italië, Japan, Libanon, Luxemburg, Oostenrijk, Polen, Roemenië, Spanje, Syrië, Tchecho-Slavakije, Zweden en Zwitserland.

(40) In februari 1971, werd door de h. Minister van Justitie Vranckx, in de schoot van zijn Departement, een werkgroep opgericht, samengesteld uit vertegenwoordigers van de gerechtelijke wereld en van de medische kringen, van de twee belgische Academiën voor Geneeskunde en van de Nationale Raad van de Orde der Geneesheren, zomede van de Administratie van het Ministerie van Justitie en van het Ministerie van Volksgezondheid.

(41) Worden hier in het midden gelaten de overenting van een orgaan afgenomen van een dier, daar dit aspect van het transplantatieprobleem geen moeilijkheden meer doet rijzen - Zie openingsrede van Ernest Rigaux, op. cit. onder voetnoot (13), J.T. 1969, blz. 454, kol. 2 en 3.

(42) Zie voetnoot (29).

(43) Men leze dienaangaande de rake uiteenzetting van Prof. R. Dierkens in « Lichaam en Lijk », op. cit. onder voetnoot (12), blz. 27 tot 50, nrs. 33 tot 71.

Zie ook : R. Nerson : « Les droits extrapatrimoniaux » - nr. 70, blz. 132. - Prof. René Savatier : « De sanguine jus », D. 1954, Chron. XXV, blz. 142, II, A : « Les métamorphoses économiques et sociales du droit privé d'aujourd'hui » - Tweede reeks - 1959 - Parijs - Dalloz - blz. 256 - nr. 255, en Derde reeks - 1959 - Parijs - Dalloz - blz. 17 - nr. 346bis. - Planiol en Ripert : « Traité pratique de droit civil » - I. - « Les personnes », door Prof. R. en J. Savatier - nrs. 15 en volg. - Ernest Rigaux - op. cit. onder voetnoot (13) - J.T. 1969, blz. 456, kol. 1.

(44) Zie b.v. de « Banque française des yeux » (Avenue Mathurin-Moreau nr. 56, te Parijs (XIXde arr.), beter genoemd de « Association Nationale de prophylaxie de la cécité », opgericht op 16 oktober 1948 en als instelling van openbaar nut erkend op 7 april 1961, vermeld door raadsheer P.J. Doll, op. cit. onder voetnoot (2), blz. 257 en 258.

(45) De commerciële verhandeling van bloed werd door de Europese Overeenkomst van 15 december 1958 (zie onder nr. 10 - litt. a) uitgesloten, waar haar artikel 2 bepaalt dat de therapeutische bestanddelen van menselijke oorsprong ter beschikking worden gesteld « slechts tegen betaling van de kosten van het verwerven, bereiden en verzenden ».

Ook de belgische wet van 7 februari 1961 (zie onder nr. 11 - litt. b en 12) voorziet in haar art. 6 dat de Minister van Volksgezondheid de « prijs » - het woord klinkt nochtans vrij onbetamelijk wegens zijn verband met koop-verkoop - bepaalt waartegen therapeutische bestanddelen van menselijke oorsprong worden afgeleverd en ter hand gesteld, en voegt er aan toe « derwijze dat elke winst is uitgesloten ».

De memorie van toelichting tot het ontwerp van die wet onderstreept dat een van de bezorgdheden van de regering was : ervoor te waken dat de aflevering van de bestanddelen en produkten « in geen geval winst zou opleveren », terwijl, tijdens de parlementaire besprekingen, de Minister van Volksgezondheid herhaaldelijk heeft verklaard dat de door het wetsontwerp bedoelde bestanddelen en produkten, « per definitie buiten de handel moeten zijn » (Parl. Besch. - Senaat - Zitt. 1959-1960 - nr. 505 - blz. 2).

(46) Dall. 1954 - Chron. XXV, blz. 142 - II - A ; zie ook « Les métamorphoses économiques et sociales du droit privé d'aujourd'hui » - Tweede reeks - Parijs - Dalloz - 1959 - blz. 256 - nr. 254. Weliswaar, wordt soms o.m. aan bloedgevers een vergoeding uitgekeerd, doch deze is geen betaling van de waarde van een verkochte en geleverde « zaak », doch een *loutrere compensatie* voor een geleden verlies (tijd of verzwakking) ; zij kan dan ook gerechtvaardigd worden, omdat, in dergelijk geval, de houding van de gever niet gedetermineerd wordt door geld- of winstbejag.

« Deze vergoeding kan worden vergeleken met andere voordelen die o.m. aan de bloedgevers worden toegekend (b.v. het diploma van bloedgever ingesteld door het K.B. van 11 maart 1957), en die in feite meer als een aanmoediging dan als een beloning kunnen worden aangezien » (Zie : Prof. R. Dierkens - op. cit. onder voetnoot (12), nr. 90, blz. 61).

(47) en (48) Zie desaangaande de Zwitserse auteur, Prof. E. Bucher : « Rechtliche Probleme im Zusammenhang der Trans-

plantatbeschaffung » in Dr. F. Largiader - « Organtransplantation » - Stuttgart - 1966 - blz. 75.

(49) Vraag behandeld door een luxemburgs magistraat, de h. Voorzitter Steichen in zijn verslag op de XVIde Studiezitting van het Internationaal Centrum der magistraten « Luigi Severini » te Perugia (Italië) van 3 tot 13 september 1969.

(50) Vraag gesteld door Prof. J. Morello, G. Alexandre, E. Pillen en P.J. Kestens in hun verslag « Ethique médicale et transplantation d'organes », uitgebracht op het Wereldcongres van medisch recht, gehouden te Gent, tussen 21 en 24 augustus 1967.

(51) Zie : Prof. R. Dierkens - op. cit. onder voetnoot (12) - blz. 46, nr. 65 en de talrijke voetnoten. - Xavier Rijckmans en Régine Meert - Van De Put, op. cit. onder voetnoot (35), nr. 569 en 570 en de talrijke rechtspraak aldaar vermeld onder voetnoot (1) van blz. 438.

(52) Prof. L. Portes : « A la recherche d'une éthique médicale », blz. 168 : « Tout acte médical normal n'est, ne peut être et ne doit être qu'une confiance qui rejoint librement une conscience ».

(53) Zie J. Malherbe : « Médecine et Droit moderne » - Masson en Cie - 1968 - blz. 113. - L. Bosman en L. Leroy-Swaens - op. cit. onder voetnoot (33) - blz. 594.

(54) Zie o.m. E. Rigaux, op. cit. onder voetnoot (13), J.T. 1969, blz. 457, kol. 1. - Contra : Prof. R. Dierkens, op. cit. onder voetnoot (12) - blz. 47 - nr. 66.

(55) Zie : L. Kornprobst : « Du consentement aux prélèvements et transplantations de tissus ou organes humains » - Colloque des magistrats résistants - Parijs - maart 1969.

(56) Zie : raadsheer Paul-Julien Doll : « Les problèmes juridiques posés par les prélèvements et les greffes d'organes en l'état actuel de la législation française » - Jur. Cl. Pér. - La Semaine juridique - 1968 - Doctrine - nr. 2168 - nr. 5. - « La discipline des greffes, des transplantations et les autres actes de disposition concernant le corps humain » - op. cit. onder voetnoot (2), blz. 69. - In dezelfde zin : Verslag van Drs. de Coninck, P. Dor en J.R. Fagnart - op. cit. onder voetnoot (24) - blz. 20.

(57) Zie o.m. : raadsheer Paul-Julien Doll - op. cit. onder voetnoot (2), blz. 70 en 285, en het verslag van Drs. de Coninck, P. Dor en J.R. Fagnart - op. cit. onder voetnoot (24) - blz. 21.

(58) Zie o.m. : Roger O. Dalcq : « Traité de la Responsabilité civile » - « Les Nouvelles » - Dr. Civ. - B. V - Dl. I : « Les causes de responsabilité » - nr. 1091.

(59) Zie o.m. raadsheer Paul-Julien Doll - op. cit. onder voetnoot (2), blz. 71.

(60) Sic : Xavier Rijckmans en Régine Meert - Van De Put, op. cit. onder voetnoot (35), blz. 447, nr. 577.

(61) Vgl. met art. 215 - B.W.

(62) Artikel 1036 van het Ger. Wetb. bepaalt dat « in spoedeisende gevallen, de voorzitter bij een beschikking verlof kan geven om ter zitting of te zijnen huize te dagvaarden op het bepaalde uur, zelfs op feestdagen en van dag tot dag of van uur tot uur ».

(63) Zie het verslag van Drs. de Coninck, P. Dor en J.R. Fagnart - op. cit. onder voetnoot (24), blz. 21.

(64) Zie de mededeling van Prof. Hamburger op het 2de Congres van Medische Ethika, gehouden te Parijs in 1966, en weergegeven door J.P. Doll, op. cit. onder voetnoot (2), blz. 71 en 72.

(65) Zie : raadsheer P.J. Doll : « Les problèmes juridiques posés par les prélèvements et les greffes d'organes en l'état actuel de la législation française » - Jur. Cl. Pér. - La Semaine Juridique - 1968 - Doctrine - nr. 2168 - nr. 5 in fine.

(66) Mij is een dergelijk aanbod van een belgische gevangene bekend dat vanzelfsprekend zonder gevolg bleef. Doch, wat meer is, volgens Prof. R. Dierkens, tijdens de jongste wereldoorlog, bekwamen de gevangenen in de V.S.A., naast een gemotiveerde hoop op vervroegde invrijheidsstelling, daarenboven nog een geldelijke vergoeding van 100 dollar - op. cit. onder voetnoot (12), blz. 131, nr. 201, met voetnoot (106) en verwijzing naar A.C. Ivy : « The history and Ethics of the Use of Human Subjects in Medical Experiments », « Science », July 2, 1948, vol. 108, blz. 4-5.

(67) Zie : Dr. Eckhart von Bubnoff : « Rechtsfragen zur homologen Organtransplantation aus der Sicht des Strafrechts » - Dr. Paul Bockelmann : « Strafrecht des Arztes » - Stuttgart - 1968.

(68) Zie Prof. R. Dierkens, op. cit. onder voetnoot (12), blz. 131, nr. 202.

(69) Voor meer bijzonderheden, raadplege men de tekst van het voor-ontwerp van wet en het verslag opgesteld door de Bestendige Commissie, ingesteld bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken bij K.B. van 31 oktober 1952, samengesteld bij M.B. van 5 januari 1953, en, onder het voorzitterschap van wijlen procureur-generaal Léon Cornil, belast met het opstellen van een type-wet tot beteugeling van de misdrijven voorzien door de vier Internationale Overeenkomsten van Genève dd. 12 augustus 1949 ter bescherming van de oorlogsslachtoffers : R.D.P. - 1955-1956, blz. 591 tot 633 (ver-

slaggever: de h. Raymond Grévy, thans advocaat-generaal bij het Militair Gerechtshof. - Zie ook: Claude Leclercq: «L'application du statut du prisonnier de guerre depuis la Convention de Genève de 1949» - Rev. Dr. Int. et Dr. Comparé - 1966 - blz. 35 tot 52.

(70) Het strafproces van deze geneesheren vóór de «Internationale Militaire Rechtbank te Nüremberg», van 9 december 1946 tot 19 juli 1947, eindigde met 7 veroordelingen tot de doodstraf. - o.m. van Karl Brandt, Rijkscommissaris voor volksgezondheid en hygiëne, en Karl Gebhardt, voorzitter van «Das Deutsche Rote Kreuz», wegens misdaden tegen de mensheid.

(71) Men leze desaaangaande het werk van de Amerikaanse auteur Telford Taylors, die als generaal gedurende talrijke maanden de beschuldiging waarnam op het proces van Nüremberg bedoeld onder voetnoot (70): «Les procès de Nüremberg - Crimes de guerre et Droit international».

(72) Aan dit vermoeden werd nog kracht bijgezet, o.m. door Eerw. Pater Riquet, tijdens het Congres betreffende de neutraliteit van de geneeskunde, gehouden te Rome, in april 1968. - Zie: P.J. Doll - Jur. Cl. Pér. - «La Semaine Juridique» - 1968 - op. cit. onder voetnoot (65) - nr. 5.

(73) In zijn «Manuel de toxicologie clinique et médico-légale à l'usage du médecin praticien» - 1968 - Brussel - Presses Universitaires, oppert Prof. Desmarez de mening dat het preleveren van een nier op het lichaam van een kind onverdedigbaar is, zelfs indien dit orgaan bestemd is tot overplanting op een nabestaande.

Ook Dr. Fagnart is in zijn zienswijze tamelijk terughoudend: «prélever un rein chez un adolescent de 14 ans est un acte qu'il est difficile d'admettre sans aucune réticence», zo luidt zijn mening uitgebracht op de gemeenschappelijke vergadering van de Raad van de Orde der advocaten bij de balie te Brussel en van de franstalige Raad van de Orde der Geneesheren voor de provincie Brabant, gehouden op 19 januari 1971 (zie proces-verbaal, blz. 4).

(74) Zie: Dr. Fagnart, ibidem, en Drs. A. de Coninck, P. Dor en J. R. Fagnart, op. cit. onder voetnoot (2), blz. 78. Voor de monozygote tweelingen raadplege men verder:

W. J. Hamilton - «Human Embryology» - Cambridge - W. Heffer - «Twining and multiple births in man» - blz. 130 en 131, alsook Bradley M. Patten: «Human Embryology» - Philadelphia - Toronto - The Blakiston C. J. - 1946 - nr. 8.

(75) Prof. R. Dierkens, op. cit. onder voetnoot (12), blz. 39, nr. 51.

(76) Prof. J. M. M. Maeijer, op. cit. onder voetnoot (23), blz. 160, nr. 3.

(77) Prof. Héger-Gilbert: «Déontologie médicale», blz. 247 - M.J. Lacas: «Les obligations du médecin» - nr. 167, blz. 129.

R. Nerson: «Les progrès scientifiques et l'évolution du droit familial», Et. Ripert, deel I, nr. 192, blz. 425.

L. Kornprobst: «Responsabilité du médecin devant la loi et la jurisprudence française», 1957 - Parijs - Flammarion - blz. 240.

J. Lador: «Les droits strictement personnels», blz. 70 - Prof. H. Donnedieu de Vabres - M. Duvoir: «Quelques considérations sur le droit d'intervenir chirurgicalement», Ann. Méd. lég. 1934 - blz. 728. - A. Jack: «Les conventions relatives à la personne physique», Rev. Crit. 1933, nr. 14, blz. 387.

P. Garraud - M. Laborde-Lacoste: «Le rôle de la volonté du patient quant au traitement médical et à l'intervention chirurgicale», Rev. gén. 1926, nr. 8, blz. 141.

Prof. R. Dierkens, op. cit. onder voetnoot (12), blz. 39, nr. 51 - Dr. Eckhart von Bubnoff, op. cit. onder voetnoot (67).

(78) L. Kornprobst, «Du consentement aux prélèvements et transplantations de tissus ou organes humains» - Colloque des Magistrats Résistants - Parijs - maart 1969.

(79) Zie: Prof. R. Dierkens, op. cit. onder voetnoot (12), nr. 47, blz. 36 en 37, alsook zijn uitvoerig commentaar van de drie arresten gevelid in 1957, door de «Supreme Court of Massachusetts» (V.S.A.), nr. 82, blz. 56 en 57.

(80) Aldus het verslag van de hr. René Louppe, raadsheer in het Hof van beroep te Luik, in «Disciplina giuridica dei trapianti e degli atti di «disposizione del corpo» - «Centro Internationle Magistrati» - Perugia-september 1969.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. - 11 februari 1971.

Voorzitter: M. Valentin.

Raadsheren: M.M. Polet, de Waersegger,

Baron Richard en Busin (verslaggever).

Advocaat-generaal: M. Depelchin.

Overschrijving, inschrijving en randmelding. — Overschrijving van een vonnis. — Doel. — Publiciteit. — Vonnis dat niet in kracht van gewijsde is gegaan. — Overschrijving. — Niet verboden. — Gevolgen.

De bewarende formaliteit van de overschrijving van het vonnis dat geldt als overeenkomst of als titel voor de overdracht van de rechten zoals bedoeld in art. 1 hypotheekwet, heeft geen ander doel dan de publiciteit van dit vonnis te verzekeren. Ze heeft enkel betrekking op de bewijskracht ervan en houdt geen verband met de uitvoerbare kracht die uit de kracht van het rechterlijk gewijsde voortvloeit.

Zo voornoemd art. 1 weliswaar voorschrijft de in kracht van gewijsde gegane vonnissen over te schrijven, verbiedt het echter niet, evenmin als enige andere wettelijke bepaling, de vonnissen over te schrijven die niet in kracht van gewijsde zijn gegaan. De overschrijving heeft in de beide hypothesen dezelfde gevolgen.

Belgische Staat t./Sevrin.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 november 1969 door het Hof van beroep te Luik gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1, inzonderheid lid 1 en 2, 81, 83, 89, 92, 108, inzonderheid lid 1, 4°, 112 vervat in artikel 1 van de wet van 16 december 1851, houdende herziening van de wet over de hypotheeken (welk artikel 1 gewijzigd is bij artikel 4 van de wet van 8 juli 1942 en welke artikelen 16 en 8 van de wet van 10 oktober 1913), 72, inzonderheid paragraaf 1 en 2, van de wetten betreffende de inkomstbelastingen, gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 15 januari 1948, welk artikel 72 in paragraaf 1 gewijzigd is bij artikel 2 van de wet van 24 december 1948 en in paragraaf 2 bij artikel 1 van de wet van 27 december 1950, en 3, inzonderheid paragraaf 2, van de wet van 24 december 1948 betreffende de rechten en de voorrechten van de Schatkist in zake directe belastingen en ermee gelijkgestelde taxes,

doordat het bestreden arrest beslist, enerzijds, dat volgens het gemeen recht op grond waarvan de voormelde bepalingen van de wetten van 24 december 1948 en 27 december 1950 moeten worden uitgelegd, de wettelijke hypotheek van de Schatkist voor de invordering van de inkomstbelastingen en van de belastingen op de winsten voortvloeiend uit leveringen aan de vijand niet tegen derden, zonder onderscheid, kan worden ingeroepen tenzij door een inschrijving en dat deze bepalingen niet aldus kunnen worden verstaan dat de wettelijke hypotheek, niet-tegenstaande het gebrek aan inschrijving, ten aanzien van andere derden dan de hypothecaire schuldeisers bestaat en, anderzijds, dat de Staat niet gerechtigd was om de niet-overschrijving van de verkoop, door de schuldenaar van de belastingen, van de met de wettelijke hypotheek bezwaarde onroerende goederen aan te voeren, zulks op grond dat bij de inschrijving van deze hypotheek op 21 december 1965 hij sinds 18 april 1965 van de niet overgeschreven verkoop op de hoogte was,

terwijl wijlen E. Sevrin van wie verweerder de recht-verkrijgende is, die de onroerende goederen had verkregen krachtens een titel die op het kantoor van bewaring der hypotheeken nog niet was overgeschreven de dag van de inschrijving van de wettelijke hypotheek die de Staat op deze onroerende goederen had, geen derde was die zich kon beroepen op het gebrek aan inschrijving van deze hypotheek of op de vertraging in de inschrijving, daar artikel 81 van de hypotheekwet enkel doelt op derden met wie de hypotheekaire schuldeiser, die niet voldaan heeft aan de wettelijke publiciteit door middel van de inschrijving, in conflict is gekomen, en tegen de hypotheekaire schuldeiser niet kan worden ingeroepen, op basis van artikel 1 van de hypotheekwet, dat hij de niet overgeschreven akte wel degelijk kende, indien niet wordt bewezen dat hij ervan op de hoogte was, niet op het ogenblik van de hypotheekaire inschrijving, doch op het ogenblik dat hij zijn hypotheek-recht heeft verkregen tegen de persoon die, ten opzichte van de hypotheekwet, eigenaar was van de onroerende goederen, namelijk ten deze bij de verkrijging, op de dag van de inkohiering van de belastingen, dat wil zeggen op 10 februari 1949, van de wettelijke hypotheek als bedoeld in artikel 72, paragraaf 1, van de gecoördineerde wetten betreffende de inkomstenbelastingen die de aan de Schatkist verschuldigde belastingen waarborgde :

Overwegende dat het door de voorziening bekritiseerd beschikkend gedeelte voor recht zegt, dat de hypotheekaire inschrijving die op 21 december 1956 in naam van de eerste eiser door de tweede op de onroerende goederen van verweerder werd genomen nietig en van geen waarde is, en de eerste eiser veroordeelt om hiervan op zijn kosten opheffing te verlenen ;

Overwegende dat uit de regelmatig aan het Hof voorgelegde stukken blijkt dat de rechtsvoorganger van verweerder bij vonnis van 28 maart 1956 als eigenaar werd erkend, krachtens een verkoop die in 1929 plaats had doch op dat ogenblik niet schriftelijk werd vastgesteld, van voormelde onroerende goederen waarop de eisers op 21 december 1956 een hypotheek hebben doen inschrijven tot zekerheid van de schuldvordering die de Schatkist ten laste van de verkoper bezat, en dat dit vonnis op 29 mei 1956 op het kantoor van bewaring der hypotheeken werd overgeschreven ;

Dat het middel feitelijke grondslag mist in zover het zegt dat op de dag van de inschrijving van de hypotheek, de titel van de rechtsvoorganger van verweerder nog niet was overgeschreven ;

Overwegende dat de inschrijving van een hypotheek in de registers van de bewaarder niet kan worden ingeroepen tegen de derde-verkrijger van het onroerend goed wiens titel werd overgeschreven ;

Overwegende weliswaar dat op 21 december 1956, datum van de inschrijving, het vonnis van 28 mei 1956 niet in kracht van gewijsde was gegaan ; dat er immers hoger beroep was tegen ingesteld en dat het pas op 22 januari 1957 door het Hof van beroep werd bevestigd ;

Doch overwegende dat de bewarende formaliteit van de overschrijving van het vonnis dat geldt als overeenkomst of als titel voor de overdracht van de rechten zoals bedoeld in artikel 1 van de wet van 16 december 1851 houdende herziening van de wet over de hypotheeken, geen ander doel heeft dan de publiciteit van dit vonnis te verzekeren ; dat ze enkel betrekking heeft op de bewijskracht ervan en geen verband houdt met de uitvoerbare kracht die uit de kracht van het rechterlijk gewijsde voortvloeit ;

Dat zo artikel 1 van voornoemde wet weliswaar voorschrijft de in kracht van gewijsde gegane vonnissen over te schrijven, het echter niet verbiedt, evenmin als enige andere wettelijke bepaling, de vonnissen over te schrijven die niet in kracht van gewijsde zijn gegaan ; dat de over-

schrijving in de beide hypothesen dezelfde gevolgen heeft ; Overwegende dat het bestreden beschikkend gedeelte wettelijk verantwoord wordt door de overschrijving op 29 mei 1956 van het vonnis van 28 maart 1956 en het middel dus niet ontvankelijk is wegens het ontbreken van belang ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;
Veroordeelt de eisers in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

3e Kamer. — 5 mei 1971.

Wnd. voorzitter : M. Naulaerts.

Raadsheren : MM. Meeüs, Châtel, Versée, Janssens.

Advocaat-generaal : M. Lenaerts.

Advocaat : Mr. H. De Bruyn.

Maatschappelijke zekerheid der arbeiders. — Procesrecht. — Verordening nr. 3 van de Europese Economische Gemeenschap. — Betaling der bijdrage door in Nederland gevestigde werkgever voor in België tewerkgestelde Belgische werknemers. — Dagvaarding door R.M.Z. in België mogelijk.

Er wordt niet betwist dat twee Belgische werknemers welke in het rechtsgebied van het vredegerecht van Ekeren (bij Antwerpen) tewerkgesteld waren in dienst en voor rekening van in Nederland gevestigde werkgevers die aldaar hun bedrijfszetel hadden, onderworpen zijn aan de Belgische sociale wetgeving, in toepassing van art. 12 der Verordening no 3 van de Europese Economische Gemeenschap inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers.

De R.M.Z. bezit derhalve een vordering op bedoelde werkgevers omdat en in zover beide werknemers « in België werkzaam waren ».

De « wettelijke » verbintenis van de verweerders tot betaling van sociale zekerheidsbijdragen en bijdrage-opslagen betreffende beide in Ekeren tewerkgestelde werknemers is derhalve ontstaan door de tewerkstelling in België en dus op de plaats dezer tewerkstelling (kanton Ekeren).

Krachtens art. 42, eerste lid, van de wet van 25 maart 1876 houdende titel I van het inleidend boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, mocht deze roerende vordering berustend op een verbintenis, ongeacht de oorzaak of titel ervan, dus zelfs een wettelijke verbintenis) gebracht worden voor de vrederechter van het kanton Ekeren, rechter van de plaats waar de verbintenis is ontstaan.

R.M.Z. t/ Cleiren.

Gelet op het bestreden vonnis, op 26 februari 1970 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 42 en 52, inzonderheid 42, lid 1, en 52, 3°, van de wet van 25 maart 1876 houdende titel I van het inleidend boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, 1, 4, 9 van het Verdrag, op 28 maart 1925 gesloten tussen België en Nederland betreffende de territoriale rechterlijke bevoegdheid, het faillissement en betreffende het gezag en de tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen, van schelds-rechterlijke uitspraken en van authentieke akten, goed-

gekeurd bij de wet van 16 augustus 1926, 51, 189 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, ondertekend te Rome op 25 maart 1957 en goedgekeurd door artikel 1, 1°, van de wet van 2 december 1957, 12 van de verordening nr. 3 van 25 september 1958 inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers, 12, paragraaf 1, lid 5, van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, gewijzigd bij de besluitwet van 6 september 1946 en de wet van 14 juli 1955, 40, 51 van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis, hoewel het vaststelt dat de bijdragen, bijdrageopslagen en nalatigheidsinteressen waarvan eiser betaling vroeg door de vordering die hij in eerste aanleg vóór de vrederechter van het kanton Ekeren heeft gebracht, door de verweerders verschuldigd zouden zijn bij toepassing van artikel 12 van de verordening nr. 3 van de Europese Economische Gemeenschap inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers, en op grond van arbeidsprestaties, in België in het rechtsgebied van het kanton Ekeren geleverd door twee Belgische werknemers die tewerkgesteld waren in de dienst en voor de rekening van de verweerders gedurende de van het tweede kwartaal van 1961 tot het derde kwartaal van 1962 lopende periode, niettemin de vrederechter van het kanton Ekeren en de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen, die onderscheidenlijk in eerste aanleg en in hoger beroep van de zaak hebben kennis genomen zich onbevoegd « *ratione loci* » verklaren om van de vordering kennis te nemen, om de redenen : « dat krachtens de besluitwet van 28 december 1944, de werkgever — en hij alleen — de verbintenis heeft de bijdragen te betalen..., dat het bestaan van een arbeidsovereenkomst tussen werkgever en werknemer slechts de voorwaarde is voor de toepassing van de wet en als zodanig van de verbintenis van de werkgever de bijdragen te betalen, dat de bijdragen evenwel verschuldigd zijn ingevolge de wet en niet ingevolge het contract tussen partijen, dat de bijdragen trouwens geen enkel deel uitmaken van het loon, dat de besluitwet van 28 december 1944 geen enkele bepaling bevat nopens de territoriale bevoegdheid van de vrederechter, en dat bij gebreke van enige uitdrukkelijke bepaling en rekening houdende met het principe dat de verbintenis alleen bestaat in hoofde van de werkgever en op grond van de wet, er dient geconcludeerd te worden dat de plaats waar de verbintenis ontstaat, samenvalt met die waar de werkgever zijn woonplaats heeft of de uitoefeningsetel van zijn bedrijf, ten deze beide in Nederland gevestigd » ;

terwijl, volgens de toepasselijke wetsbepalingen waardoor de territoriale bevoegdheid inzake roerende goederen is geregeld, het volstaat, voor de bevoegdheid van een rechtbank om kennis te nemen van een ingevolge een verbintenis ingestelde vordering, dat de akten, overeenkomsten of feiten welke de beweerde verbintenis in het leven hebben kunnen roepen, plaats gehad hebben in het rechtsgebied van die rechtbank ;

terwijl dezelfde bepalingen het woord « verbintenis » bezigen in zijn ruimste zin en van toepassing zijn op iedere verbintenis, ongeacht de oorzaak of de titel daarvan ;

terwijl ten deze nu de verweerders, volgens het vonnis zelf, gehouden zijn door de verbintenissen welke voortvloeien uit de Belgische nationale wetgeving, bij toepassing van artikel 12 van voormelde verordening nr. 3 van de Europese Economische Gemeenschap, het feit waaruit hun verbintenis aan eiser de gevorderde bijdragen en de bijkomende bedragen te storten is ontstaan, erin bestaat werknemers te hebben tewerkgesteld in België, in het kanton Ekeren ;

terwijl de plaats waar dit feit is verricht, en niet de plaats van het domicilie van de verweerders of van de exploitatie-

zetel van hun bedrijf, mitsdien in de wettelijke betekenis de plaats is waar de verbintenis ontstaan is die aan de eis ten grondslag ligt, daargelaten in dit opzicht dat de verbintenis bij de verweerders bestaat ingevolge de wet en niet ingevolge de arbeidsovereenkomst, zodat de rechters bij wie de vordering van eiser aanhangig was gemaakt, wettelijk bevoegd waren om kennis ervan te nemen :

Overwegende dat de onderwerpelijke bijdragen en bijlagen de periode betreffen vanaf het tweede kwartaal 1961 tot en met het derde kwartaal 1962 ;

Overwegende dat, naar luid van het op dit punt niet aangevochten vonnis, artikel 12, paragraaf 1, van de verordening nr. 3 van de Europese Economische Gemeenschap van 25 september 1958 betreffende de sociale zekerheid van de migrerende werknemers dient te worden toegepast ;

Overwegende dat het vonnis hieruit afleidt dat eiser inderdaad een vordering op de verweerders bezit omdat en in zover de werknemers « in België werkzaam waren » ;

Overwegende dat deze wettelijke verbintenis van de verweerders derhalve is ontstaan door de tewerkstelling in België en dus op de plaats waar de werknemers tewerkgesteld waren, dit is in het kanton Ekeren ;

Overwegende dat, krachtens artikel 42, lid 1, van de wet van 25 maart 1876 houdende titel I van het inleidend boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, deze roerende vordering mocht gebracht worden voor de vrederechter van het kanton Ekeren, rechter van de plaats waar de verbintenis is ontstaan ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis ;

Beveelt dat melding van dit arrest zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feitenrechter zou worden beslist ;

Verwijst de zaak naar het Arbeidshof te Brussel.

NOOT :

a) Ontstaan en evolutie van het geschil :

De verweerders in cassatie waren werkgevers in Nederland gevestigd, met bedrijfszetel in dat land.

Hun activiteit bestaat uit het kopen van bossen, het rooien hiervan en de verkoop van het hout. Deze activiteit strekt zich ook uit tot het Belgisch grondgebied en hier stelden zij Belgische werknemers te werk. Op deze werknemers is, krachtens art. 12, Verordening nr. 3 van de Europese Economische Gemeenschap, de Belgische wetgeving toepasselijk : « Onverminderd... is op de werknemers of daarmede gelijkgestelden die werkzaam zijn op het grondgebied van een Lid-Staat (in casu België) de wetgeving van deze staat (idem) van toepassing, zelfs indien zij op het grondgebied van een andere Lid-Staat woonachtig zijn of indien hun werkgever of de zetel van de onderneming waarbij zij in dienst zijn, zich op het grondgebied van een andere Lid-Staat (in casu Nederland) bevindt. »

Bij gebrek aan betaling der bijdragen van het tweede kwartaal 1961 tot en met het derde kwartaal 1962, werd de werkgever door de R.M.Z. gedagvaard voor de vrederechter van Ekeren. Het was inderdaad op het grondgebied van dit kanton dat de werknemers hun activiteit uitoefenen.

Bij vonnis van de vrederechter werd de eis van de R.M.Z. ingewilligd.

De werkgevers tekenden hoger beroep aan. De Rechtbank van eerste aanleg van Antwerpen wees de vordering van de R.M.Z. af.

Nadat de rechtbank op grondige wijze onderzocht had of de Verordening nr. 3 van de E.E.G. op de migrerende werknemers in casu toepasselijk is en tot een positief

besluit desaan gaande gekomen is, stelt zij echter vast dat bedoeld reglement de onderwerping aan de sociale zekerheid regelt, maar anderzijds het procesrecht ongemoeid heeft gelaten. Met inachtneming van het principe dat de verplichting tot betaling der bijdragen alléén berust bij de werkgever en bestaat uit kracht van de wet, en dus niet tengevolge van de contractuele arbeidsverhoudingen tussen werkgever en werknemer, terwijl de sociale bijdragen al evenmin deel uitmaken van het loon, concludeert de rechtbank dat de plaats waar de verbintenis ontstaat samenvalt met deze waar de werkgever zijn woonplaats of de exploitatiezetel van zijn bedrijf heeft: de rechtbank zou wegens de vestiging én van woonplaats én van bedrijfszetel der werkgevers in Nederland, onbevoegd zijn *ratione loci*.

Het praktisch gevolg zou wezen dat in dergelijke gevallen geen Belgische rechtbank zou gevonden worden om de rechten van de Rijksdienst voor maatschappelijke zekerheid effectief te beveiligen.

Daarom voorzag deze laatste instelling zich in cassatie tegen bewust vonnis.

Bij arrest dd. 5 mei 1971, zoëven beknopt weergegeven, verbreekt het Hof van Cassatie het vonnis der rechtbank van Antwerpen.

Zoals u gelezen hebt, stelt het Hof vast:

- dat de Verordening nr. 3 dient toegepast te worden;
- dat de R.M.Z. bijgevolg een vordering bezat;
- dat deze vordering ontstaan is door tewerkstelling in België;
- dat derhalve de rechter van Ekeren wel bevoegd was *ratione loci*.

b) Betekenis - Gevolgen

Dit arrest is in zoverre belangrijk dat het een jurisprudentiële aanvulling uitmaakt op de Verordening nr. 3 van de E.E.G. en het Belgisch procesrecht toepasselijk verklaart op de betwistingen die ontstaan naar aanleiding van de toepassing van deze verordening.

Het blijft zijn waarde behouden ook nu het Gerechtelijk Wetboek bij wet van 10 oktober 1967 is toepasselijk geworden en niet meer de vrederechter en de rechtbank van eerste aanleg *ratione materiae* bevoegd zijn inzake geschillen nopens de bijdrageplicht der werkgevers t.o.v. de R.M.Z., maar wel de Arbeidsrechtbank (art. 589, 1°) en, in appel, het Arbeidshof.

Terloops weze aangestipt dat ook de hier besproken zaak voor verder onderzoek ten gronde werd verwezen naar het Arbeidshof te Brussel.

Op het stuk der territoriale bevoegdheid is er immers niet zo veel veranderd in het hier besproken opzicht.

Art. 624 van het Gerechtelijk Wetboek vestigt nog steeds volgende beginselen:

1. In sommige gevallen zal de wet (een ander artikel van hetzelfde Gerechtelijk Wetboek of een speciale wet) uitdrukkelijk bepalen welke rechter *ratione loci* bevoegd is om kennis te nemen van de vordering, bv.:
 - voor de vorderingen betreffende de vergoeding van schade voortkomende uit arbeidsongevallen of beroepsziekten is de rechter van de woonplaats van de uitkeringsgerechtigde bevoegd (art. 628, 14°, van het G.W.);
 - voor de geschillen nopens rechten op sociale vergoedingen is het de rechter van de woonplaats van de verzekerde of de rechthebbende (zelfde artikel, gewijzigd bij de wet van 12 mei 1971);
 - voor de meeste vorderingen nopens zakelijke rechten op onroerende goederen is alléén de rechter van de plaats waar het goed gelegen is bevoegd (art. 629 G.W.).
- 2) Doch behoudens deze gevallen is de regel dat de eiser de keuze heeft tussen:
 - de rechter van de woonplaats van de verweerder of van één der verweerders;

- de rechter van de plaats waar de verbintenissen, waarover het geschil loopt, of een ervan zijn ontstaan of waar zij worden, zijn of moeten worden uitgevoerd;
- de rechter van de woonplaats gekozen voor de uitvoering van de akte;
- de rechter van de plaats waar de gerechtsdeurwaarder heeft gesproken tot de verweerder in persoon, indien noch de verweerder noch, in voorkomend geval, één van de verweerders een woonplaats heeft in België of in het buitenland.

In de mate dat het om een verzekeringsplichtige werkgever van vreemde nationaliteit (bv. Nederlander) zou gaan, dient ook gelet te worden op art. 635, 2° en 3°, van hetzelfde Gerechtelijk Wetboek: « Vreemdelingen kunnen hetzij door een Belg, hetzij door een vreemdeling voor de rechtbanken van het rijk worden gedagvaard in de volgende gevallen: 1° inzake onroerende goederen; 2° indien zij in België een woon- of verblijfplaats hebben of er een woonplaats gekozen hebben; 3° indien de verbintenis die ten grondslag ligt aan de vordering, in België ontstaan is, uitgevoerd is of moet worden; 4° tot en met 11°... ».

Doch zelfs buiten de 11 gevallen opgesomd in art. 635, om, kan de rechter soms nog over de zaak zelf beslissen waarbij een vreemdeling betrokken is: gesteld al dat de vreemdeling in een ander dan de uitdrukkelijk vermelde geschillen toch voor een Belgische rechtbank zou gedagvaard worden door een Belg of door een ander vreemdeling, dan kan hij weliswaar, indien de Belg in het land van de vreemdeling hetzelfde recht heeft, de rechtsmacht van de Belgische rechtbanken afwijzen (al ware het door niet-verschijning). Doet hij het niet in de eerste conclusies dan houdt de rechter de zaak aan en beslist toch over de feitelijke toedracht (art. 636).

Terloops weze aangestipt dat in de hier besproken zaak de verweerders (Nederlandse werkgevers) in cassatie niet verschenen waren.

c) Critiek op de juridische motivering van het arrest:

Hoe gelukkig de oplossing in sociaal opzicht en voor de goede werking van de R.M.Z. en de financiering der Belgische sociale zekerheidsregeling der werknemers ook moge wezen, juridisch is er wel wat op af te dingen. De argumenten contra zouden dezelfde blijven, zoals reeds sub. b) aangetoond werd, indien niet de oude bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering waren aangehaald, maar wel de nieuwe van het Gerechtelijk Wetboek: het Hof ontkende terecht niet dat de bijdragebetaling aan de R.M.Z. volgens de Belgische sociale zekerheidsregeling voor de twee in het kanton Ekeren werkende Belgische werknemers door de beide in Nederland gevestigde werkgevers verschuldigd was krachtens de wet, in de ruime zin van het woord, d.w.z. krachtens art. 12 der Verordening van de E.E.G. Dit schept m.i. evenwel reeds een twijfel of verdere feitelijke criteria, die uit de inhoud van de wet zouden blijken en bij welke aanwezigheid in een concreet geval de wettelijke werkgeversverplichting tot betaling van bijdragen en bijdrageopslagen zou ontstaan, wel mogen in aanmerking genomen worden: het enig onmiddellijk voorwerp van geschil is de verzekerings- en/of bijdrageplicht van de werkgever, weze het ook betreffende met hem contractueel verbonden werknemers. In elk geval is de in Nederland woonachtige en gevestigde werkgever de enige tegenpartij voor de R.M.Z. en is de tewerkstelling op het grondgebied van België (Lid-Staat van de E.E.G.) van twee werknemers slechts een voorafgaande wettelijke voorwaarde.

Wil men toch letten op de vervulling dezer voorafgaande voorwaarde die slechts aanleiding is tot het ontstaan der wettelijke bijdrageplicht van de verweerders, dan rijst zeker

de vraag of de plaats van bedoelde vervulling (in casu : tewerkstelling in Ekeren van 2 werknemers), een invloed kan hebben op de plaats waar de werkgeversverbintenissen (in casu : tot betaling van sociale zekerheidsbijdragen en -opslagen) ontstaat.

In onderhavig geschil lijkt me dit niet het geval te zijn : het element « werkzaamheid in België van werknemers » is immers geen verklaring voor het probleem : « waar is de bijdrageplicht van de in Nederland gevestigde werkgever ontstaan ? » Het bevat enkel een antwoord op de vraag « hoe (naar aanleiding van wat) is de bijdrageplicht ontstaan ? »

Volgende passus uit het — overigens beknopt — overwegend gedeelte van het arrest van het Hof komt me dan ook onbegrijpelijk en vrij simplistisch voor : « Overwegende dat deze wettelijke verbintenissen van de verweerders derhalve is ontstaan door de tewerkstelling in België en dus op de plaats waar de werknemers tewerkgesteld waren, dit is in het kanton Ekeren. »

Dr. Jur. R. Elst

Adviseur bij het Min. van Soc. Voorzorg.

RAAD VAN STATE

6e Kamer. — 22 oktober 1970.

Voorzitter : L. Moureau.

Staatsraden : de HH. Coyette en Holoye.

Auditeur : M. Debra.

Rijkspersoneel. — Bevordering. — Advies van de directieraad.

Ofschoon geen vormvereisten zijn gesteld voor het gemotiveerd advies dat door de directieraad moet worden uitgebracht krachtens artikel 22 van het K.B. van 7 augustus 1939, gewijzigd bij K.B. van 16 maart 1964, moet dat advies nochtans de benoemende overheid kunnen voorlichten over de verdiensten van de kandidaten en over de redenen waarom de directieraad de voorgedragen kandidaat boven de anderen heeft verkozen.

Debouverie t./ de Belgische Staat
(Minister van Nationale Opvoeding).

Arrest n° 14318.

Overwegende dat het beroep in de eerste plaats gegrond is op de schending van substantiële vormvereisten, in zover de directieraad de onderscheiden verdiensten van de kandidaten niet vergeleken heeft, niet vermeld heeft welke objectieve maatstaven zijn beslissing hebben bepaald en niet het met redenen omkleed advies heeft uitgebracht dat de overheid in staat moest stellen haar keuze te doen met kennis van zaken ;

Overwegende dat de tegenpartij verwerpt dat uit de bij het dossier gevoegde notulen van de vergaderingen van 2 mei en 1 juni 1967 blijkt dat de directieraad de onderscheiden titels en verdiensten van de kandidaten voor de vacante betrekking van bestuursdirecteur bij het bestuur van het hoger onderwijs en van het wetenschappelijk onderzoek onderzocht heeft en een met redenen omkleed advies uitgebracht heeft ; dat zij opmerkt dat de directieraad niet gehouden is zijn beoordeling van elk van de kandidaten mede te delen, dat hij, door een stemming uit te brengen om een kandidaat voor de vacante betrekking aan de Minister voor te dragen en door de uitslag van die stemming aan de benoemende overheid mede te delen, binnen de grenzen van zijn bevoegdheid is gebleven ;

Overwegende dat de directieraad op 2 mei 1967 bij-

eengekomen is om advies te geven over de kandidaten voor de betrekking van bestuursdirecteur bij het bestuur van het hoger onderwijs en van het wetenschappelijk onderzoek — hoger onderwijs (Franse rol) ; dat hij vastgesteld heeft dat er zeventien kandidaten waren die allen tot de Franse taalrol behoorden, dat een van hen geen drie jaar anciënniteit in de graad telde en dat zijn kandidatuur niet in aanmerking kon komen ; dat hij, wat de overige zestien kandidaten betreft, het volgende advies heeft gegeven : « Na onderzoek en bespreking van de onderscheiden titels en verdiensten van de betrokken ambtenaren, besluit de directieraad eenparig Louis Poulaert, directeur, voor te dragen als enig eerste kandidaat voor de betrekking van bestuursdirecteur van het hoger onderwijs en van het wetenschappelijk onderzoek — hoger onderwijs (Franse rol) » ;

Overwegende dat van die opdracht aan het personeel kennis is gegeven maar dat verzoeker niet kan worden verweten daartegen niet te zijn opgekomen ; dat hij immers beweert de aangetekende brief met kennisgeving van die voordracht niet ontvangen te hebben en dat de tegenpartij ter terechtzitting erkend heeft dat een door het bestuur der posterijen ingesteld onderzoek heeft kunnen uitwijzen wat er van die brief geworden is ;

Overwegende dat tegen de voordracht van de directieraad vier bezwaarschriften zijn ingediend door Dupont, Godfraind, Hebette en Pirlot ; dat de directieraad, na onderzoek van die bezwaarschriften, op 1 juni 1967 zijn vroegere voordracht heeft gehandhaafd onder overweging :

« Dat het onontbeerlijk is bij het bestuur van het hoger onderwijs een ambtenaar te benoemen die de wetgeving en de reglementering betreffende het hoger onderwijs kent ;

« Dat het nodig is in de vacante betrekking van bestuursdirecteur een ambtenaar met een universitair diploma te benoemen opdat die als waardig gesprekspartner tegenover de universiteiten zou kunnen staan ; dat de reclamanten Godfraind en Pirlot geen zodanig diploma bezitten ;

« Dat de reclamanten geen titels hebben die gelijkwaardig zijn met die van Poulaert, enig eerste kandidaat ;

« Dat Louis Poulaert een universitair diploma bezit ; dat hij het ambt van directeur uitoefent sedert 1 februari 1957 ; dat hij thans zijn ambt uitoefent bij het bestuur van het hoger onderwijs waar de betrekking vacant verklaard is, nadat hij, heel in het begin van zijn administratieve loopbaan, als bestuurssecretaris gewerkt heeft bij de algemene directie van het hoger onderwijs als rechtstreeks medewerker van de directeur-generaal » ;

Overwegende dat artikel 22 van het koninklijk besluit van 7 augustus 1939, in de tekst die vastgesteld is bij het koninklijk besluit van 16 maart 1964, eist dat vóór iedere benoeming tot de graad van bestuursdirecteur door de directieraad een gemotiveerd advies wordt uitgebracht ; dat voor dat advies weliswaar geen vormvereisten zijn gesteld maar dat het de benoemende overheid moet kunnen voorlichten over de verdiensten van de kandidaten en over de redenen waarom de directieraad de voorgedragen kandidaat boven de andere heeft verkozen ; dat in het onderhavige geval uit de notulen van de vergadering van 1 juni 1967 weliswaar kan worden opgemaakt om welke redenen de voorgedragen kandidaat de voorkeur heeft gekregen boven de vier reclamanten : bezit van een universitair diploma en kennis van de wetgeving en reglementering betreffende het hoger onderwijs, maar dat noch uit die notulen noch uit enig ander stuk van het dossier kan worden opgemaakt waarom die kandidaat verkozen is boven verzoeker, terwijl deze in het bezit is van een universitair diploma en beweert de bedoelde wetgeving en reglementering grondig te kennen ; dat de directieraad, door te beslissen zoals hij heeft ge-

daan, zijn advies ten opzichte van verzoeker niet genoegzaam gemotiveerd heeft; dat, als gevolg van het misken-
nen van dat substantieel vormvereiste, aan de bestreden
benoeming een gebrek kleeft; dat er grond is om ze te
vernietigen,

Besluit :

Artikel 1. - Het koninklijk besluit van 16 januari 1969 dat
L. Poulaert tot bestuursdirecteur benoemt, is vernietigd.

Artikel 2. - Dit arrest zal bij uittreksel in het Belgisch
Staatsblad worden bekendgemaakt in dezelfde vormen als
de vernietigde beslissing.

HOF VAN BEROEP TE GENT

3e Kamer. — 25 juni 1971.

Voorzitter : M. Van Malleghem.

Raadsheren : M.M. Verhegge en Dujardin.

Advocaat-generaal : M. Bonte.

Advotaten : Mrs. A. De Gryse en A. Malfait.

**Verkeer. — Voorrang. — Aanrijding op kruispunt. — Tekens
1a op de twee wegen. — Toepassing van art. 15-1 Verkeersreglement.**

*Een aanrijding heeft plaats gehad op het kruispunt van de
openbare wegen waaruit verdachte en een derde kwamen
gereden; elk van deze wegen was op reglementaire wijze
voorzien van het gevaarsteken 1a.*

*Gelet op de gebiedende bepalingen van art. 16-2-a
verkeersreglement had geen van beide weggebruikers
voorrang.*

*Het blijkt dat beiden hun voertuig vóór het kruispunt
tot stilstand hebben gebracht, maar het kan niet uitge-
maakt worden of verdachte zijn voertuig het eerst op-
nieuw in beweging heeft gebracht zodat de andere
weggebruiker hem had moeten laten voorgaan (art. 17).
Verdachte is bij het oprijden van het kruispunt niet bij-
zonder voorzichtig geweest teneinde alle ongevallen te
voorkomen (art. 15-1). Maar hetzelfde dient gezegd te
worden van de andere weggebruiker.*

Lepiae t./ Deconinck e.a.

Overwegende dat de beklaagde Deconinck Walter,
alhoewel behoorlijk gedagvaard voor de terechtzitting
van 27-1-1971 en behoorlijk verwittigd dat de zaak niet
zou opgeroepen worden op de aanvankelijk voorziene
terechtzing van 27-1-1971 maar dat hij zonder nieuwe
verwittiging op deze van 28 mei 1971 diende aanwezig
te zijn, ter terechtzitting niet is verschenen;

Overwegende dat de beklaagde, de als burgerrechtelijk
aansprakelijke gedaagde, en het Openbaar Ministerie
tegen beide voornoemden tijdig en in rechtsgeldige
vorm hoger beroep hebben ingesteld;

I. Op strafrechtelijk gebied :

Overwegende dat het aan de beklaagde ten laste
gelegde feit door het strafrechtelijk opsporingsonderzoek,
door het onderzoek en de behandeling van de zaak vóór
de eerste rechter en vóór het hof, zoals vóór de eerste
rechter, bewezen is gebleken;

Overwegende dat de aanrijding plaatsgegrepen heeft
op het kruispunt van de openbare wegen waaruit de
beklaagde en Demeester Marie-Thérèse gereden kwamen;
dat ieder van deze wegen op reglementaire wijze voor-

zien was van het gevaarsteken 1/a van bijlage I van
het A.V.R.;

dat gelet op de gebiedende bepaling van artikel 16/2-a
A.V.R. geen van beide weggebruikers op de andere voor-
rang had;

Overwegende dat de beklaagde en Demeester Marie-
Thérèse verklaren dat ze vóór het kruispunt hun voertuig
tot stilstand hebben gebracht;

dat de waarachtigheid van deze verklaringen mag
worden aanvaard;

Overwegende echter dat de plaats op het kruispunt
waar de aanrijding plaatsgreep, de plaats waar de per-
sonenwagen van de beklaagde na de aanrijding tot stil-
stand is gekomen, de schade aan de voertuigen, niet
toelaten uit te maken dat de beklaagde, na stilstand
zijn voertuig eerst opnieuw in beweging heeft gebracht en
Demeester Marie-Thérèse aldus de verplichting zou heb-
ben gehad hem te laten voorgaan (art. 17 A.V.R.);

Overwegende dat de beklaagde bij het oprijden van
het kruispunt niet bijzonder voorzichtig is geweest teneinde
alle ongevallen te voorkomen en niet voldoende
aandachtig is geweest;

Overwegende dat de hoger vermelde fouten door de
beklaagde gepleegd in oorzakelijk verband zijn met het
hem ten laste gelegd feit;

Overwegende dat de straf door de eerste rechter uit-
gesproken, mede met de terecht aangenomen verzachtende
omstandigheden, rechtmatig en gepast is;

II. Op civielrechtelijk gebied :

Overwegende dat Demeester Marie-Thérèse zelf een fout
heeft gepleegd welke bijgedragen heeft tot het veroor-
zaken van de aanrijding;

dat zij bij het oprijden van het kruispunt niet bijzonder
voorzichtig is geweest teneinde alle ongevallen te voor-
komen;

dat de fouten gepleegd door de beklaagde en door
Demeester Marie-Thérèse elkaar niet uitsluiten en in nood-
zakelijk verband zijn met de schadelijke gevolgen van
de aanrijding;

dat de aansprakelijkheid voor deze schadelijke gevol-
gen bij helften dient te worden gedeeld tussen de be-
klaagde en de burgerlijke partij;

Overwegende dat de burgerlijke partij de bevestiging
vraagt van het aangevochten vonnis;

Overwegende dat aan de burgerlijke partij toekomt in
hoofdsom : 8.510 fr. : 2 = 4.255 frank;

dat geen meerdere schade bewezen is;

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e Kamer. — 24 februari 1971.

Voorzitter : M. Maréchal.

Raadsheren : MM. Sury en Mahillon.

Advocaat-generaal : M. Dykmans.

Advocaten : Mrs. A. Verbist en Daëms.

**Geneesheer. — Aansprakelijkheid. — Aflevering van een
getuigschrift dat een persoon aan geestesverbijstering
lijdt zonder hem op de datum van het getuigschrift te
hebben gezien en onderzocht. — Internering. — Vraag
tot schadevergoeding. — Fout van geneesheer geeft
geen aanleiding tot schadevergoeding, wanneer uit
andere omstandigheden blijkt dat de internering verant-
woord was.**

Een geneesheer bevestigt in een getuigschrift dat een per-

soon lijdt aan geestesverblijstering. Hij heeft hem op de datum waarop het getuigschrift werd afgeleverd niet gezien noch onderzocht. Hij heeft hem enkel, maanden vroeger, in behandeling gehad. Op grond van het getuigschrift wordt de persoon geïnterneerd en verblijft enkele maanden in een instelling voor geesteszieken. Na zijn voorlopige invrijheidstelling vraagt hij aan de geneesheer schadevergoeding.

Niettegenstaande de geneesheer een fout heeft begaan door te bevestigen dat hij de persoon had gezien en onderzocht op de datum van het getuigschrift, bestaat er toch geen aanleiding hem tot het betalen van schadevergoeding te veroordelen, wanneer het blijkt uit andere omstandigheden dat de internering verantwoord was.

Dr. X... t./ J. Jacobs.

Gezien het eensluidend afschrift van het vonnis gewezen op 26 maart 1969 door de Rechtbank van eerste aanleg te Mechelen, waarvan geen betekening wordt overgelegd en waartegen, op 12 juni 1969, hoger beroep, regelmatig naar vorm en tijd, werd ingesteld ;

Gelet op het incidenteel beroep bij besluiten ;

Overwegende dat geïntimeerde op 20 maart 1964 opgesloten werd in het psychiatrisch instituut «Gesticht Sint-Hieronymus» te Sint-Niklaas, krachtens een besluit tot opsluiting getroffen op 19 maart 1964 door het College van Burgemeester en Schepenen van Putte, op aanvraag van de echtgenote van geïntimeerde en op grond van een verklaring afgeleverd op laatstvermelde datum door appellant in zijn hoedanigheid van geneesheer, waarbij hij bevestigde geïntimeerde «persoonlijk gezien, onderzocht en ondervraagd» te hebben en waargenomen te hebben dat hij leed aan «geestesverblijstering, gekenmerkt door de volgende tekens : depressie, paranoïde gedachten, bedreigen en aanvallen van huisgenoten, vernielzucht» ;

Overwegende dat geïntimeerde in hogervermeld gesticht is blijven vertoeven tot op 18 juni 1964, datum waarop hij «op proef» vrijgelaten werd ;

Overwegende dat geïntimeerde voorhoudt dat appellant hem op 19 maart 1964 niet heeft gezien, onderzocht en ondervraagd ; dat hij hem sinds maanden niet meer had onderzocht en dat hij hem door het afleveren van voormeld attest op grond van hetwelk zijn opsluiting werd bevolen, zware schade heeft berokkend voor dewelke hij vergoeding vordert ;

Overwegende dat, alhoewel appellant het tegenovergestelde blijft beweren, de eerste rechter om gegronde beweegredenen bij dewelke het Hof zich aansluit, beslist heeft dat appellant inderdaad op 19 maart 1964 geïntimeerde niet heeft gezien en hem dus evenmin ondervraagd en onderzocht heeft, terwijl eveneens vaststaat dat hij hem op die datum sinds verschillende maanden niet meer had onderzocht of verzorgd ;

Overwegende dat geïntimeerde voorheen, in 1963, bij hem in behandeling was geweest doch slechts voor «syningomyëlie», ziekte van het ruggemerg ;

Overwegende dat appellant derhalve een fout heeft begaan met hogervermeld attest af te leveren dat men de waarheid niet strookte nopens de verklaring dat hij geïntimeerde «persoonlijk» had «gezien, onderzocht en ondervraagd» ;

Overwegende dat aan de andere kant nochtans uit het strafrechtelijk onderzoek, dat tot geen vervolging of veroordeling van appellant aanleiding gaf, volgt dat geïntimeerde zenuwachtig en prikkelbaar is, dat hij «vóór zijn opneming te Sint-Niklaas werkelijk tekens van agresiviteit vertoonde en gevaarlijk scheen voor hen die met hem samenleefden (verklaring van De Keersmaeker Frans, politiecommissaris te Putte - P.V. nr. 1485 van de BOB te Mechelen), dat de dag vóór zijn opneming in het Sint-Hiëronymusgesticht, zijn echtgenote en zijn dochter de

woning hadden moeten verlaten ten einde aan zijn brutaliteit te ontkomen en dat daarna, wanneer beide vrouwen terug wilden binnenkomen, hij 's nachts in de deuropening te wachten stond terwijl «hij in de rechterhand, die hij achter de rug hield, een hamer vast had» (verklaring van de dochter Jacobs Anny - P.V. nr. 373 van de BOB te Mechelen), dat wanneer de rijksmacht tussenkwam, hij zijn echtgenote verbod oplegde nog binnen te komen, eraan toevoegend dat «in geval zij toch in de woning kwam, hij zijn echtgenote zou doodslaan» (verklaring van De Haen Hypoliet, rijkswachter te Putte - P.V. nr. 807 van de BOB te Mechelen) ;

Overwegende dat uit het verslag van de behandelende geneesheer, Dr. Plasschaert in het Sint-Hiëronymusgesticht, opgesteld overeenkomstig artikel 11 der wet van 28 december 1873, blijkt dat geïntimeerde de eerste dag van zijn opneming leed «aan depressie, paranoïde gedachten» en bleek gaf van «bedreiging en aanvallen van omgeving, vernielzucht en neiging tot zelfmoord», dat hij de tweede dag tekens vertoonde van «benadelingswaan», dat hij de derde en de vierde dagen zeer teneergedrukt» en «hypochondrisch» bleef, in mei-juni, na behandeling met librium «wat beter» ging en slechts op 18 juni 1964 bekwaam werd geacht om nog enkel «op proef» vrijgesteld te worden (P.V. nr. 1374 B van de Politie te Sint-Niklaas) ;

Overwegende dat volgens de kloosterling-verpleger die hem heeft verzorgd, hij tekens vertoonde van «agressiviteit» met «paranoïde gedachten» en «houding met diepe depressie» (verklaring Cantens Isidoor, ibidem) ;

Overwegende dat daartegen niet opweegt het attest afgeleverd op 3 oktober 1965 door Dr. Koldijk uit Susteren (Nederland), daar deze arts geïntimeerde niet heeft gezien laat staan onderzocht op het ogenblik der feiten ;

Overwegende dat te vergeefs beweerd wordt dat de vaststellingen in het Sint-Hiëronymusgesticht niet in aanmerking zouden kunnen komen om te beslissen of de collocatie al dan niet geneeskundig verantwoord was ;

Overwegende integendeel dat de wetgever de vermeldingen van het oorspronkelijk geneeskundig attest op grond van hetwelk de opsluiting bevolen wordt onderworpen heeft aan de controle van de geneesheer van het gesticht waar de ziekte opgenomen wordt en daartoe een tijdperk van vijf dagen heeft voorzien gedurende hetwelk deze geneesheer de persoon in kwestie dagelijks moet onderzoeken om te beslissen of hij werkelijk geestesziek is en dat hij deze geneesheer geboden heeft de onmiddellijke vrijlating van belanghebbende voor te stellen indien hij vaststelt dat hij door geen krankzinnigheid aangetast is (artikels 11 en 13 van voormelde wet) ;

Overwegende dat ook nog kenschetsend is dat appellant zelf geen gebruik heeft gemaakt van het recht dat artikel 17 van deze wet toekent aan iedere persoon die in een krankzinnigengesticht opgesloten is om zich te allen tijde te mogen voorzien voor de voorzitter der bevoegde rechtbank van eerste aanleg ten einde zijn onmiddellijke vrijlating te horen bevelen ;

Overwegende dat uit dat alles volgt dat, hoewel uitgevoerd ten gevolge van een onregelmatig geneeskundig attest, de opsluiting van geïntimeerde desniettemin volkomen verantwoord was, derwijze dat de in hoofde van appellant vastgestelde fout geïntimeerde geen schade heeft berokkend ;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935, Gehoord in openbare zitting het advies van de heer Advocaat-generaal Dykmans,

Ontvangt het hoger beroep en het incidenteel beroep ;

Doet het bestreden vonnis te niet ;

Wijzigend, verklaart de eis ongegrond; wijst hem af; veroordeelt geïntimeerde tot de kosten in de eerste aanleg;

Verwijst hem ook in de kosten in beroep, begroot, deze van appellant op 4.375 frank en deze van geïntimeerde op 2.000 frank.

NOOT. — Dit arrest hervormt het vonnis der burgerlijke rechtbank te Mechelen in datum van 26 maart 1919, eveneens gepubliceerd in dit nummer.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

26 maart 1969.

Alleenrechtsprekend rechter: M. R. Buelens.

Openbaar ministerie: M. Dieudonné.

Advocaten: Mrs. Maerten en Verbist.

Geneesheer. — Aansprakelijkheid. — Aflevering van een getuigschrift dat een persoon lijdt aan geestesverbijstering zonder hem op de datum van het getuigschrift te hebben gezien of onderzocht. — Internering. — Vraag tot schadevergoeding gegrond wegens fout van geneesheer.

Een geneesheer bevestigt in een getuigschrift dat een persoon lijdt aan geestesverbijstering. Het is gebleken dat hij hem op de datum waarop het getuigschrift werd afgeleverd niet gezien noch onderzocht had. Hij heeft hem enkel, maanden vroeger, in behandeling gehad. Op grond van het getuigschrift wordt de persoon geïnterneerd. Na zijn voorlopige invrijheidsstelling vraagt hij aan de geneesheer schadevergoeding.

Al blijkt het uit bepaalde omstandigheden dat de internering wel verantwoord was, toch wordt de geneesheer, wegens zijn fout tot schadevergoeding veroordeeld.

J. Jacobs t./ Dr. X...

Overwegende dat de eis strekt tot veroordeling van verweerder in betaling van 100.000 fr. in hoofdsom, zijnde de materiële en morele schade door eiser geleden ingevolge zijn opsluiting van 20 maart 1964 tot 18 juni 1964 in het gesticht voor geesteszieken Sint-Hieronymus te Sint-Niklaas, waarvoor hij verweerder verantwoordelijk stelt wegens onregelmatige en minstens lichtzinnige aflevering van een medisch attest dd. 19 maart 1964 besluitende tot collocatie;

Overwegende dat tot staving van de vordering eiser vertoogt dat verweerder het geneeskundig getuigschrift in kwestie heeft afgeleverd zonder hem gezien, onderzocht en ondervraagd te hebben;

Overwegende dat verweerder de eis betwist en daartoe voorhoudt dat hij op 19 maart 1964 eiser wel onderzocht heeft en dat zelfs indien hij zulks niet moest gedaan hebben, er geen oorzakelijk verband bestaat tussen deze fout en de schade;

Overwegende dat naar luid van de wetgeving en de reglementering inzake krankzinnigen, de geneesheer in het medisch attest afgeleverd met het oog op de gedwongen opnemings van de zieke in een bijzonder gesticht:

- bevestigen moet zelf de zieke te hebben gezien, onderzocht en ondervraagd (cfr. M.B. dd. 25-8-1885);
- verklaren moet de bevestigde geestesziekte te hebben vastgesteld;
- en de tekens moet aanduiden die de ziekte kenmerken (cfr. art. 8, wet 18 juni 1850 - 28 december 1873);

Dat verder dit medisch attest slechts ten behoeve van

de uitvoering van de gedwongen collocatie mag aanvaard worden wanneer het naar datum minder dan 15 dagen oud is (zelfde art. 8);

Dat bijgevolg de in het medisch attest bevestigde vaststelling (van geestesziekte en ziekte tekens) moet uitgaan van een door de geneesheer persoonlijk verricht onderzoek (en diagnose) dat én het medisch attest moet voorafgaan én, zoals het attest zelf, minder dan 15 dagen oud moet zijn om voor gedwongen uitvoering van de collocatiemaatregel nuttig te kunnen worden aangewend;

Dat derhalve wettelijk de mogelijkheid uitgesloten is het geneeskundig attest op niets dan andere geneeskundige gegevens te steunen of (wanneer het zonder voorafgaand geneeskundig onderzoek werd afgeleverd) het a posteriori met een nadien verricht onderzoek goed te maken;

Overwegende dat naar de schijn het medisch attest ter zake met die wettelijke eisen conform is, zowel naar de vorm als naar de inhoud; dat de volgende tekens van ziekte in het attest vermeld zijn: depressie - paranoïde gedachten - bedreiging en aanvallen van huisgenoten - vernielzucht;

Overwegende echter dat het geheel der elementen van de zonder gevolg gerangschikte strafbundel, toelaat met genoegzame rechtszekerheid te besluiten niet alleen dat verweerder het attest dd. 19 maart 1964 heeft opgesteld zonder op dat ogenblik en in de voordien verstrekken zeven à acht maanden eiser gezien, onderzocht en ondervraagd te hebben, bijgevolg het geattesteerde geneeskundig onderzoek niet had verricht, maar bovendien dat hij zich alleen gesteund heeft op de eenzijdige verklaringen van de echtgenote van eiser;

Overwegende inderdaad dat tevergeefs verweerder steeds beweerd heeft dat hij in gezelschap van een rijkswachter, op 19 maart 1964 's nachts, eiser onderzocht heeft in dezes woning en de diagnose vastgesteld;

Dat voor deze beweerde medewerking slechts één enkele rijkswachter in aanmerking kon komen, nl. de 1ste wachtmeester De Haen; dat inderdaad deze de enige rijkswachter is die zich werkelijk ter plaatse heeft begeven, naar de woning van verweerder, daartoe aangezocht door de echtgenote omdat zij van eiser niet in de woning mocht en hij zich agressief aanstelde;

Overwegende nochtans dat bedoelde rijkswachter, in zijn verschillende verklaringen, zeer formeel verweerder tegensprekt, nl. « Ik reed met de jeep en alleen ter plaatse. Ik was samen met Jacobs en verder was er niemand... Ik heb er geen dokter gezien » (cfr. P.V. nr. 1224 dd. 5-10-1965 en nr. 807 dd. 6-6-1966, stuk 49);

Dat deze verklaringen van dezelfde rijkswachter dus ook de gegevens verschaft door de echtgenote van eiser bevestigen, volgens dewelke zij op 19 maart 1964 naar verweerder gegaan is ten einde hem te verzoeken de nodige bescheiden op te maken met het oog op de opnemings en deze haar het nodige getuigschrift overhandigd heeft, zonder eiser te onderzoeken omdat hij genoegzaam dezes ziekte kende, aldus de echtgenote (P.V. nr. 734 dd. 4-7-1965, stuk 5, nr. 372 dd. 4-3-1966, stuk 38, en verklaring dd. 6-4-1966 en 6-5-1966 voor de h. onzede rechtsrechter, stukken 41 en 42);

Overwegende nochtans dat blijkens de eigen verklaring van verweerder, hij eiser slechts in behandeling heeft gehad tot einde augustus 1963 (P.V. nr. 743 dd. 4-7-1965, stuk 5); dat volgens hem, zijn toenmalige diagnose was dat eiser leed aan zenuwziekte en daarbij een psychische anomalie vertoonde die in sommige periodes aanvallen van moordpoging, agressie, enz. kon veroorzaken;

Dat volgens eiser hij tot juni-juli 1963 verzorgd werd door verweerder doch alleen voor verlamming aan de arm en het been evenals pijn in de hals (cfr. verslag dd. 14-8-1963 Sint-Raphaëlsinstituut Leuven, stuk 45);

Overwegende dat verweerder tevergeefs verwijst naar de inlichtingen verschaft door de rijkswachterbrigade Putte

(P.V. nr. 734 dd. 4-7-1965, 3de vervolg, stuk 5); dat deze inlichtingen weliswaar vermelden dat verweerder werd opgeroepen en ter plaatse is geweest, doch het hier geenszins gaat om vaststellingen van de rijkswacht zelf vermits daaraan toegevoegd wordt: «...zoals trouwens uit zijn verklaring blijkt...»;

Overwegende dat zelfs indien het medisch attest opgesteld werd op grond van een diagnose vastgesteld een achttal maanden tevoren, dan nog handelde verweerder niet alleen onwettig maar ook op zeer lichtzinnige wijze en nl. zonder de meest elementaire voorzorgen van de beroepsplicht in acht te nemen;

Dat inderdaad zelfs in die hypothese men moet vaststellen dat, alhoewel hij acht maanden te voren de opnemering van eiser in een gesticht klaarblijkelijk onnodig achtte, hij van mening veranderde ingevolge het eenzijdig relaas door de echtgenote omtrent een huishoudelijke twist, waarvan het strafonderzoek aan het licht bracht dat hij niet bijzonder erg was doch veeleer in de lijn lag van de gespannen toestand die reeds lang in het gezin heerste, dus op grond van feiten die zijn getuigschrift niet konden verantwoorden;

Overwegende dat om het oorzakelijk verband tussen de fout en de schade aan te vechten, verweerder inroept dat het alleszins noodzakelijk was eiser af te zonderen vermits hij drie maanden in het gesticht verbleef terwijl de wet slechts een termijn van 10 dagen voorschrijft;

Overwegende dat de schade door eiser geleden ingevolge zijn vrijheidsberoving gedurende drie maanden, billijk ex aequo et bono dient geraamd op 60.000 fr., wegens materiële en morele schade samen;

Dat het meer gevorderde dus dient verworpen;

Gezien de artikelen 2, 34 tot en met 37, 40 en 41 der wet van 15 juni 1935;

Om deze redenen,

De Rechtbank,

Gehoord in openbare terechtzitting de h. J. Dieudonné, eerste substituut procureur des Konings, in zijn grotendeels overeenkomstig advies;

Verklaart de vordering ontvankelijk en gegrond in de volgende mate:

Veroordeelt verweerder tot betaling aan eiser van de som van 60.000 fr., met de gerechtelijke interesten en de kosten van het geding;

Verwerpt het meer gevorderde als ongegrond;

Begroet de kosten van eisende partij op 4.273 fr. en die van de verwerende partij op 1.785 fr., in ieder bedrag begrepen de som van 300 fr. expeditierecht.

NOOT. — Dit vonnis werd hervormd door arrest van het Hof van Beroep te Brussel, in datum van 24 februari 1971, eveneens gepubliceerd in dit nummer.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TURNHOUT

Kortgeding. — 10 juni 1971.

Voorzitter: Ridder van den Hove d'Ertserijck.

Advocaten: Mrs. Albers - Van den Heuvel en L. Goossens.

Urbanisme. — Wet van 22 december 1970. — Bouwtoelating. — Overtreding. — Bevel tot schorsing der werken. — Bevoegdheid van de ambtenaren die de schorsing mogen bevelen. — Nieuwe wetgeving. — Terugwerkende kracht van procedure-regelen. — Staking der werken bevolen voor een bepaalde tijd.

De ambtenaren die bevoegd zijn om overtredingen op de bouwtoelatingen vast te stellen en de schorsing der werken te bevelen zijn in de eerste plaats de ambtenaren van gerechtelijke politie, verder de ambtenaren en beambten belast met het beheer en de politie over de wegen en daarna de door de provincie-gouverneur aangewezen technische ambtenaren en beambten van de gemeente.

Een ingenieur en een curator aangesteld door een gemeentebestuur dienen beschouwd als ambtenaren belast met het bestuur en de politie over de wegen.

De regelen van procedure ingevoerd door een nieuwe wetgeving dienen steeds toegepast vanaf het in werking-treden van de nieuwe wet op de toestanden die reeds vroeger bestonden. De nieuwe procedure-regelen dienen beschouwd te worden als maatregelen die de algemene rechtstoestand verbeteren ten behoeve van alle burgers.

Bij een bouwovertrading, waarbij een staken van de werken bevolen werd, is de voorzitter der rechtbank, zetelende in kortgeding bevoegd om te beslissen dat de schorsing slechts tot een bepaalde datum van kracht zal blijven.

Van de Korput t./ Stad Turnhout.

Overwegende dat de vordering ertoe strekt te horen zeggen voor recht dat het bevel tot staking van de werken, gelast op 23 maart 1971 door de ingenieur en de kondukteur van de stad Turnhout, onontvankelijk is, minstens opgeschorst wordt, en dienvolgens aanlegger toe te laten om de werken aan de woning in de Brandhoefstraat te Turnhout vanaf de dag van het bevelschrift te hernemen.

Overwegende dat het bouwen van een woning door een handelaar niet als een handelsdaad dient beschouwd en slechts gedeeltelijk een zeker verband kan houden met zijn handel. Dat de dagvaarding derhalve niet nietig is wegens het ontbreken van het nummer van het handelsregister.

Overwegende dat aanlegger op het grondgebied van de stad Turnhout een woning heeft laten bouwen in de volgende omstandigheden.

Aanlegger dient de plannen, opgemaakt door architect Geukens, in bij het gemeentebestuur te Turnhout. De toelating om te bouwen wordt geweigerd door het College van burgemeester en schepenen op de zittingen van 1 september 1969 en 24 november 1969. De weigering wordt beslist omdat als diepte van het gebouw 22.87 m. werd aangegeven, dan wanneer volgens de bestaande reglementering de diepte 17 meter niet mag overschrijden.

Een nieuw plan wordt ingediend door de architect, waarop vermeld staat 17 meter, doch waarbij in feite dezelfde afmeting van de gebouwen werd behouden zoals zij getekend werden op de vorige plans. Dit plan werd goedgekeurd door het College van burgemeester en schepenen op 12 januari 1970. De werken werden aangevangen rond einde maart, begin april.

Tijdens de uitvoering der werken stellen de bevoegde ambtenaren van de stad Turnhout vast dat in feite de kwestieuze gebouwen dezelfde diepte van 22.87 m. hadden bij de uitvoering.

Op 23 april 1971 wordt een proces-verbaal van vaststelling van het mondeling gegeven bevel van schorsing opgesteld, ondertekend door K. Geerts, ingenieur, en R. Römer, conducteur, beiden in dienst van de stad Turnhout. Dezelfde dag bekrachtigt de heer burgemeester van de stad Turnhout het mondeling ter plaatse gegeven bevel tot staking van het bouwen van de woning in opdracht van aanlegger.

Aanlegger richt zich thans tot de voorzitter van de rechtbank zetelend in kort geding, om op grond van art.

88 par. 3 van de wet van 22 december 1970 de opheffing van de schorsing te bekomen.

Overwegende dat aanlegger de geldigheid van de gegeven schorsing betwist, zich steunend op het feit dat het hogergenoemde mondeling bevel door onbevoegde personen werd gegeven krachtens art. 22 van de wet van 22 december 1970.

Overwegende dat de wettelijke bepaling ingeroepen door aanlegger, een wijziging van het vroeger art. 66 van de wet van 29 maart 1962, de opsomming doet van al de ambtenaren die bevoegd zijn om op te treden. Dat buiten de ambtenaren van gerechtelijke politie als eerste bevoegde ambtenaren, vermeld worden « de ambtenaren en beambten belast met het beheer en de politie over de wegen », en daarna « de door de provincie-gouverneur aangewezen technische ambtenaren en beambten van de gemeente ».

Overwegende dat de heren K. Geerts, standsingenieur, en R. Römer, conducteur, aangesteld door het gemeentebestuur, dienen beschouwd als zijnde ambtenaren belast met het bestuur en de politie over de wegen. Dat zij derhalve bevoegd waren om, zoals in artikel 68 par. 1 bedoeld, ter plaatse mondeling de staking van het werk te gelasten en een proces-verbaal van vaststelling op te stellen.

Overwegende dat het Koninklijk besluit van 6 februari 1971, Staatsblad van 13 februari 1971, betrekking heeft op de formulieren die dienen gebruikt bij de weigering van een bouwvergunning of bij een besluit tot schorsing van een bouwvergunning.

Dat, waar de schorsing van de werken werd aangegeven op grond van art. 68 van de wet van 29 maart 1962 gewijzigd door de wet van 22 december 1970, de formulieren voorgeschreven door het Koninklijk besluit van 6 februari 1971 niet dienden gebruikt te worden.

Dat aanlegger derhalve ten onrechte dit feit aanhaalt om de geldigheid van de schorsing te betwisten.

Overwegende dat aanlegger aanvoert dat de bepalingen van de wet van 22 december 1970 niet van toepassing zouden zijn voor wat betreft de overtredingen hem ten laste gelegd.

Overwegende dat aanlegger ten onrechte de niet-terugwerkende kracht van de nieuwe wet inroept. Dat in deze wet een onderscheid dient gemaakt wat betreft de zuiver strafrechtelijke bepalingen die dienen toegepast op de overtredingen, en de procedureregeling voor het toekennen van vergunningen en bevel tot staking van werken. Dat de regels van procedure ingevoerd door een nieuwe wetgeving steeds dienen toegepast vanaf de inwerkingtreding van de nieuwe wet op de toestanden die reeds bestonden vóór deze inwerkingtreding. De nieuwe procedurele regels moeten inderdaad beschouwd worden als maatregelen die de algemene rechtstoestand verbeteren ten behoeve van alle burgers (zie De age, T. I, nr. 232).

Overwegende dat de nieuwe regeling van de schorsing van de werken niet dient beschouwd als maatregel van strafrechtelijke aard, maar wel als een verbetering van de vroeger bestaande procedure. Dat zij derhalve wel van toepassing is vanaf de dag van de inwerkingtreding van de wet op de feiten en vergunningen tot bouwen die dagtekenen van vóór het invoegetreden van de wet van 22 december 1970.

Ten gronde.

Overwegende dat, waar het blijkt uit de hoger aangehaalde feiten dat het eerst ingediend plan niet werd goedgekeurd omdat de diepte van het gebouw 22 meter bedroeg, dan wanneer slechts 17 meter toegelaten was, en daarna een nieuw plan werd ingediend waarop een diepte van 17 meter vermeld werd dat goedgekeurd werd,

het ongetwijfeld vaststaat dat aanlegger een bouwovertreiding begaat wanneer hij een gebouw opricht met een diepte van 22 meter. Dat aanlegger deze overtreding bekent, maar zich bereid verklaart een transactie te aangaan.

Overwegende dat derhalve om de gebeurlijke nadelige gevolgen van een langdurige schorsing te vermijden, het als gepast voorkomt de staking van de werken slechts toe te laten voor de hiernabepaalde beperkte termijn.

Om deze redenen,

beslissende op tegenspraak :

Gezien art. 2,34,36,37,41 van de wet van 15 juni 1935.

Wij, Voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg zitting houdende te Turnhout, zetelend in kort geding.

Rechtsprekende op grond van art. 68 van de wet van 29 maart 1962, gewijzigd door de wet van 22 december 1970.

Zeggen voor recht dat het bevel tot staking van de werken, gelast op 23 april 1971 door de ingenieur en conducteur van de stad Turnhout, ontvankelijk is, van kracht zal blijven tot 1 september 1971, en vanaf die dag zal opgeschorst worden.

Laten dienvolgens aanlegger toe om de werken aan de Brandhoefstraat te Turnhout vanaf 1 september 1971 te hernemen.

Veroordelen aanlegger tot de kosten van het geding, hierinbegrepen de rechtsplegingsvergoeding van duizend frank.

BOEKBESPREKING

Jhr. Mr. J.J. Boreel, met de medewerking van **Adelaïde J. Van Reeth, Ken uw Recht**, 2e geheel herziene druk. — Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1970, 286 blz.

In de serie « Elsevier Paperbacks » (1) verscheen de tweede, geheel herziene druk van « Ken uw Recht », alfabetische vraagbak (286 pag.) samengesteld door Jhr. J.J. Boreel.

Het geldt een naslagwerk dat ruim 3500 trefwoorden bevat en ten doel heeft een antwoord te geven op de vele vragen die kunnen rijzen — en veelal ook rijzen — wanneer wij op enigerlei wijze met het recht in aanraking komen (wat — wegens de ingewikkeldheid van de huidige samenleving — voortdurend het geval is).

In dat verband schrijft de redactie het volgende :

« Al heeft — mede als gevolg van de gestaag groeiende stroom van wetten, besluiten en verordeningen die over de huidige maatschappij wordt uitgestort — het beginsel « een ieder wordt geacht de wet te kennen » veel van zijn kracht verloren, toch kan het daarom van groot nut zijn indien men ook op juridisch gebied over enig inzicht beschikt. Dit boek is bestemd om een snelle oriëntatie ten aanzien van een groot aantal onderwerpen op het gebied van burgerlijk recht, handelsrecht, staatsrecht en strafrecht mogelijk te maken. Aan bepaalde onderdelen van het recht waarvan het belang voor de hand ligt is wat ruimer aandacht besteed ; zo bijv. het ontslagrecht, huur, faillissement, kinderrecht, huwelijksgoederenrecht en echtscheiding ».

Het boek handelt in de eerste plaats en hoofdzakelijk over het in Nederland vigerende recht (wat o.m. ook blijkt uit de illustraties bij « gang van een wetsontwerp », « Hoge raad », enz.).

Nochtans werd voor de Belgische lezer getracht, door een ruim aantal zelfstandige trefwoorden en aanvullingen,

de belangrijkste verschillen tussen Nederlands en Belgisch recht duidelijk te maken.

Ofschoon er van bespreking van de ruim 3500 trefwoorden eenvoudig geen sprake kan zijn, moet objectiefshalve toch worden vermeld dat sommige trefwoorden en aanvullingen met betrekking tot het Belgisch recht niet altijd volledig «bij» zijn. Immers wordt (ongelukkig toeval!) het eerste behandelde trefwoord «aanbesteding» volgenderwijze aangevuld: «In België moeten, behoudens de bij de wet bepaalde uitzonderingen, alle aankopen in naam van de Staat bij openbare aanbesteding geschieden». Welnu, openbare aanbesteding was inderdaad in België regel tot vóór de wet van 4 maart 1963. Sedert die wet bestaat echter voor gemelde aankopen vrije keuze tussen openbare aanbesteding, beperkte aanbesteding, algemene prijsaanvraag en beperkte prijsaanvraag (de gevallen waarin vóór gemelde wet een onderhandse overeenkomst mocht worden gesloten, zijn feitelijk ongewijzigd gebleven). Eveneens objectiefshalve wordt toegegeven dat het hier een zeer speciale materie geldt!

Vermelden wij nog dat bij de voorwaarden voor echtscheiding met onderlinge toestemming in België de wijzigingen ingevoerd door de wetten van 20 juli 1962 en van 20 november 1969 uit het oog werden verloren. De toestemming der ascendenten werd afgeschaft en het verbod te scheiden met onderlinge toestemming na 20 jaar huwelijk werd opgeheven, terwijl de ouderdomsvoorwaarde voor beide echtgenoten op 23 jaar werd vastgesteld.

Deze enkele vergissingen doen niets af aan de grote waarde van het boek.

Om ten slotte elk misverstand te vermijden, wordt erop gewezen «dat een oplossing van speciale gevallen uit de praktijk — en dit is een algemeen beginsel — slechts kan worden gegeven indien alle omstandigheden van het concrete geval bekend zijn. Het geven van concrete oplossingen valt daarom buiten het bestek van dit boek.»

Prof. Dr. F. Amerijckx.

RECHTERLIJK LEVEN

Internationale Unie van Magistraten. Belgische Afdeling.

Op zaterdag 9 oktober a.s. belegt de Belgische Afdeling van de Internationale Unie van Magistraten een vergadering waarop de heer André Grisel, Kamervoorzitter in het Zwitserse Federaal Gerechtshof en Professor aan de Universiteit te Neuchâtel, een voordracht zal houden over: «Le Tribunal Fédéral Suisse».

Deze voordracht gaat door te 17 u., in het Justitiepaleis te Brussel, in de zittingzaal van de eerste burgerlijke kamer van het Hof van Beroep.

Alle magistraten en leden van de Balie zijn welkom.

Nationaal Verbond van de Magistraten van Eerste Aanleg.

Programma
van de voordrachten ingericht ter gelegenheid van de
Algemene ledenvergadering te Antwerpen
op 23-24 oktober 1971.

«De rechterlijke macht en de verenigingen van magistraten in Nederland, in Frankrijk en in Italië».

Referaten te houden:

- op zaterdag 23 oktober 1971, te 16.30 uur — Assisenzaal van de rechtbank te Antwerpen — door mevrouw L. Moreau-Sevens, substituut-procureur des Konings te Antwerpen;
- op zondag 24 oktober 1971, te 10 uur — Stadhuis van Antwerpen — door mr. W. T. Attema, rechter in de arrondissementsrechtbank te Middelburg, namens de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak. — Te 11 uur, door de h. Louis Joinet, substituut à la Chancellerie, namens het Syndicat de la Magistrature Française.

Plan van deze referaten:

- a) Plaats door de grondwet aan de rechterlijke macht en aan de magistratuur in het staatsbestel toegewezen;
- b) Aanwerving van de magistraten - modaliteiten van de benoeming en de kansen op bevordering;
- c) Wezen en doel van de beroepsverenigingen of vakbonden van magistraten van de rechterlijke orde;
- d) Houding van de wetgevende en uitvoerende macht, van de politieke partijen en/of vakbonden ten overstaan van deze verenigingen.

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie bij het Hof van Beroep te Gent.

De Vlaamse Conferentie der Balie bij het Hof van Beroep te Gent zal haar plechtige openingszitting houden op zaterdag 23 oktober e.k.

De openingsredenaar is Mr. J.P. Quintyn, die zal spreken over «Hippolyte Metdepenningen».

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen.

De Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen zal haar plechtige openingszitting houden op zaterdag 9 oktober aanstaande, te 15 uur, in de zittingszaal van het Hof van Assisen.

De openingsredenaar is Mr. Leo Dreessen, die als onderwerp koos: «Censuur en goede zeden».

Het traditioneel banket zal dit jaar bestaan uit een uitgebreid gastronomisch koud buffet in de Salons Century.

Conferentie der Jonge Balie te Hasselt.

Het bestuur van de Conferentie der Jonge Balie te Hasselt werd samengesteld als volgt:

Voorzitter: Mr. Raf Nouwkens; ondervoorzitter: Mr. Guy Lambeets; sekretaris en penningmeester: Mr. Maggy Bertrand; leden: Mr. Peter Berben, Mr. Renaat Broekmans, Mr. Johan Koninckx en Mr. Guido Lambrechts.

MEDEDELINGEN

Provinciaal Hoger Instituut voor Bestuurswetenschappen te Antwerpen.

Op vrijdag 24 september a.s., te 17 u., zal het Provinciaal Hoger Instituut voor Bestuurswetenschappen te Antwerpen,

naar aanleiding van de opening van het academiejaar 1971-1972, een plechtige zitting houden in het Provinciaal Veiligheidsinstituut, Kipdorpvest 20, te Antwerpen.

De heer Dr. A. De Boungne, notaris en professor aan het Hoger Instituut voor Bestuurswetenschappen, zal de openingsvoordracht houden met als onderwerp: « De notariële organisaties, uitbouw van de notariële functie ».

Voorlichtingsbijeenkomst over de Benelux Merkenwet.

Ondanks ruime publiciteit blijkt het nog niet tot alle betrokkenen te zijn doorgedrongen welke belangrijke wijzigingen de nieuwe Benelux-wet inzake merken met zich heeft meegebracht, o.a.:

- het recht op een merk kan alleen nog door registratie bij het Benelux Merkenbureau vastgesteld worden;
- het is thans ook mogelijk modellen van waren en vormen van verpakking te beschermen;
- de nieuwe wetgeving kent ook collectieve merken;
- de geldigheidsduur van het Benelux-depot is tien jaar, doch kan worden verlengd voor verdere termijnen van tien jaar.

Voor degenen, die nog bestaande merken te deponeren hebben, is het van belang te weten dat hun hiervoor nog slechts korte tijd rest. Alle in een der Beneluxlanden vóór 1 januari 1971 op grond van het nationaal recht verkregen en op die datum niet vervallen uitsluitende rechten op individuele en collectieve merken, zullen n.l. slechts worden gehandhaafd, mits — vóór 1 januari 1972 — een Benelux-depot van bedoelde merken wordt verricht. Indien zulks niet gebeurt, eindigt het op een merk verkregen recht met terugwerkende kracht tot 1 januari 1971.

Voor degenen die hun inzicht in deze materie wensen te verdiepen, organiseren de Nederlandse Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg te Brussel, en de Federatie voor de Nederlandse Export te 's-Gravenhage, op dinsdag 26 oktober a.s., van 14 tot circa 17 uur, in het Hilton Hotel te Rotterdam, een voorlichtingsbijeenkomst. Tijdens deze bijeenkomst zullen een drietal deskundigen, waaronder dr. L.J.M. van Bauwel, directeur van het Benelux Merkenbureau, een duidelijk op de praktijk afgestemde voorlichting geven.

Taal: Nederlands.

De kosten van deelneming bedragen 350 fr. voor leden van de Kamer of van Fenedex, en 500 fr. voor niet-leden.

Aanmeldingsadressen: Nederlandse Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg, Koningsstraat 93, 1000 Brussel — of Federatie voor de Nederlandse Export, Bezuidenhoutseweg 76a, 's-Gravenhage.

Een nieuw initiatief van Credoc.

Iedereen weet dat de vonnissen van onbekwaamverklaringen, van toevoeging van een gerechtelijk raadsman of van opheffing, het voorwerp uitmaken van een publicatie in het Staatsblad, dat tevens een jaarlijkse recapitulatieve tabel publiceert.

De bekwaamheid van een persoon nagaan brengt nochtans moeilijkheden mede vermits men — in principe — elke jaarlijkse tabel dient op te zoeken en uit te pluizen door terug te gaan tot het jaar waarin de persoon meerderjarig werd.

Met de hulp van de Federatie van Notarissen, van de Verzekeringen van het Notariaat en van Winterthur, heeft Credoc een alfabetisch repertorium gepubliceerd van alle personen die het voorwerp uitmaakten van een onbekwaamverklaring, een toevoeging van gerechtelijk raadsman of een opheffing sedert 1 januari 1940.

Dit repertorium, door de computer gedrukt, wordt elke maand aangevuld door een cumulatieve bijwerking, die de voorgaande vervangt.

Gezien de enorme belangstelling voor dit Repertorium heeft de Federatie van Notarissen een exemplaar ervan aan elke notaris van het land toegezonden en een abonnement van één jaar onderschreven voor de bijwerkingen.

Het Repertorium der onbekwaamverklaringen (300 F.) en de bijwerkingen gedurende één jaar (200 F.) kunnen bij Credoc bekomen worden mits storting van 500 F. op pkr. 1972.00 van de v.z.w. Credoc - 1000 Brussel.

TIJDSCHRIFTEN

Omnilegie, jaargang 1971 - nr. juni.

Rechstraak.

Bulletin van de Europese Gemeenschappen, jaargang 1971 - nr. 8.

Albert Borschette, Een Europees regionaal beleid. — Documenten, feiten en studies. — Gemeenschapsactiviteiten in juni 1971. — Mededelingen, bronnen en referenties.

Rechtspraak der Haven van Antwerpen, jaargang 1970 - nrs. 9 en 10.

Rechtspraak (Overeenkomsten. — Vervoer te land. — Verzekeringen. — Zeebevrachting).

Tijdschrift voor Gemeenterecht, jaargang 1971 - nr. 6-7.

Aanbestedingen en contracten. — Belastingen (gemeente. — Bevolking. — Bezoldigingen. — Brandbestrijding. — Burgemeester. — Gemeenten (Fusie). — Goederen (Gemeente). — Krotwoningen. — Militie. — Onderwijs (gemeentelijk). — Onderwijzend personeel. — Openbare Onderstand (Commissie van). — Pensioenen (gemeentelijke). — Politie. — Politie (gemeente).

De Gemeente. — jaargang 1971
nr. 8-9.

Onze nieuwe voorzitter. — Van de redactie. — In en rond de Vereniging. — Algemene Vergadering van de Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten, Brussel, 9 juni 1971. — O. Coenen, Kanttekeningen bij de wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en federaties van gemeenten. — R. Maes, Parlementaire kroniek. — Actualiteit. — E. Cox en A. Pollet, De teledistributie en de gemeentebesturen. — De 2e Internationale Vakbeurs voor Gemeentelijke Uitrustingen. — J. Empain, Beschouwingen betreffende de « design » van een gemeentelijk informatiewerkingsnet. — Wetgeving - Rechtspraak (met commentaar). — Bibliografische kroniek. — J. Verhasselt, Verzorg uw taal.

Nederlands Juristenblad. — jaargang 1971
nr. 31

Mr. A.L. de Bruyn, De Vrijheid van de verpleegde geesteszieke. — Invoeringswet Boek 2 nieuw Burgerlijk Wetboek (tweede gedeelte). — Mr. A.F.J.C. Habermehl, De fraudeur in het moderne betalingsverkeer. — Mr. Mr. B.C. Punt, De Nederlandse wetgever en het geval « Stella Maris ». — Mr. F. Doeleman, Rechtsgeschiedenis. — Prof. mr. H. van den Brink, Antwoord aan mr. Doeleman.

nr. 32

Mr. F.H.J. Mijnsen, « Ter incasso » Titel van eigendoms-overdracht? — Dr. B.M.S. van Praag, Ons kiesstelsel: hinken op twee gedachten. — Mr. J.G. Arnold, Wetsontwerp tot wijziging van de Waterleidingswet. — Mr. van der Mey, Machtiging kantonrechter bij vaderschapsactie? — Ch. P. Verwer, Geluidshinder door vliegtuigen.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-Ambt en registratie.
— jaargang 1971 nr. 5141.

Prof; mr. H. Schuttevâer, Afstand van eigendom van onroerend goed. — Mr. A. G. Lubbers, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak: Erfrecht. — Ontvangen boeken. — Tijdschriften. — Berichten en mededelingen.

Bestuurswetenschappen. — jaargang 1971.
nr. 4

J. F. Mulder, Proeve van een departementale structuur in het licht van de moderne ontwikkelingen. — Regionalisatie. Verslag V. N. G. — congres 1971. — Prof. dr. A. F. Leemans, Regionalisatie van het bestuur. — mr. J.J. van der Lee, Regionalisatie van de hulpverlening. — mr. A.J.E. Havermans, Regionalisatie en welzijnsbeleid. — Discussie. — Slotbeschouwing. — Buitenlandse kroniek. — Boekbespreking.

Journal des Tribunaux. — jaargang 1971.
nr. 4751.

Guy Keutgen et Marcel Huys, Demain, la société Européenne? — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

nr. 4752

Jean J.A. Salmon, Le conflit entre le traité international et la loi interne en Belgique à la suite de l'arrêt rendu le 27 mai 1971 par la Cour de cassation (1re partie). — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

Revue critique de jurisprudence belge. — jaargang 1971.
nr. 2.

Le statut juridique des immeubles acquis conjointement par deux époux séparés de biens. — Notre critique par G. Baeteman. — Propositions, pourparlers et offre de vente. — Notre critique par Y. Schoentjes-Merchiers. — L'opposabilité à la masse de la dation en paiement, paiement par voie de cession de créance, consentie antérieurement à la période suspecte, mais signifiée ou acceptée au cours de celle-ci. — Notre critique par Anne-Marie Stranart-Thilly. — Examen de jurisprudence (1965 à 1969). — Personnes (suite) par Edouard Vienjean.

Recueil général de l'enregistrement et du notariat. —
jaargang 1971 - nr. 21508.

Les libéralités en général. — La donation entre vifs. — Le testament. — Le partage d'ascendant. — L'institution contractuelle.

Res publica. — jaargang 1971.
nr. 3-4.

Léo Moulin, In memoriam Jean Touchard. — Wladimir S. Plavsic, Jacques Leclercq 1891-1971. — Le Fédéralisme et la Belgique. — André Phillipart, Introduction. — Séminaires préparatoires. — Bruxelles et le fédéralisme. — Guy Bouthillier et Jean Meynaud, Le choc des langues au Québec: le débat actuel. — Wilfried Dewachter, De machts-hiërarchie in de Belgische politiek. — Cdt. J. Guerisse, A propos de l'armée européenne. Une rétrospective des travaux du Comité Intérimaire Militaire de la CED. — Les 20 ans de l'Institut. — Léo Moulin, Ars artium gubernatio hominum. — André Phillipart, avec la collaboration de Michèle Schony-Goethals, Rapport général. — Jean Barrea, L'enseignement et la recherche en science politique à l'Université catholique de Louvain. — La fin du parlementarisme, Jules Destrée, Un document historique. — Comptes rendus. — Boekbesprekingen.

Mouvement communal. — jaargang 1971.
nr. 8-9.

Notre nouveau Président. — Editorial. — La vie de l'Union. — Assemblées générales de l'Union des Villes et Communes Belges, Bruxelles, le 9 juin 1971. — Ch. L. Closset, Du domicile d'éligibilité. — La nouvelle jurisprudence du conseil d'Etat. — R. Maes, Chronique parlementaire. — J. Empain, Réflexions sur le « design » d'une informatique communale. — E. Cox et A. Pollet, La télédistribution et les administrations communales (II). — Le 2e Salon international de l'Équipement municipal. — Actualités. — Législation-jurisprudence (annotées). — Ch. L.

Recueil Dalloz Sirey. — jaargang 1971.
nr. 29.
Législation.

Rechtstheorie. — jaargang 1970.
nr. 1.

Niklas Luhmann, Evolution des Rechts. — Eugen Bucher, Traditionale und analytische Betrachtungsweise im Privatrecht. — Peter Hartmann, Sprachwissenschaft und Rechtswissenschaft. Eine vergleichende Konfrontation. — Berichte und Kritik. — Buchbesprechungen. — Buchanzeigen.

nr. 2.

Ota Weinberger, Wahrheit, Recht und Moral. Eine Analyse auf kommunikationstheoretischer Grundlage. — Norbert Achterberg, Rechtstheoretische Grundlagen einer Kontrolle der Gesetzgebung durch die Wissenschaft. — Georges Kalinowski, L'intuitionisme en logique déontique. — Berichte und Kritik. — Buchbesprechungen. — Buchanzeigen.